

Slt. Theodor Bart

GREVA

NUVELĂ

I

Lui Jack Landi îi era somn. Doborât de oboseală, se îndârja totuși să reziste. Știa bine c-ar fi fost de ajuns să rezeme capul în pumni, ca să adoarmă numaidecât. Butuc ar fi adormit și nimic nu ar fi fost în stare să-l trezească. Și-ar fi răscumpărat toate nopțile albe de până atunci, petrecute ori în pichetul de grevă ori în ședințele de lucru cu tovarășii din comitet. Nici nu-și mai aduce aminte de câte nopți n-a mai închis ochii. Trebuia totuși să reziste.

Jack Landi continua să se plimbe de acolo până acolo, măsurând cuprinsul strâmt al odăii, cu pași înceți și obosiți. Adeseori se oprea în dreptul ferestrei. Desfăcea doar un colț al perdelei și privea în stradă cu lăcomie, nerăbdător. Până dincolo de catedrala ortodoxă, strada arăta pustie. Căzuse o ploaie rece și asfaltul lucea sub luminile felinarelor. Nicio țipenie de trecător. Doar un polițist rămăsese încremenit în răspântie. Semăna cu o păpușă uriașă de ceară vineție.

Trecuse de miezul nopții. Pendula catedralei bătea acum jumătatea orei două. Niciun zgomot nu venea din afară. Liniștea pusese stăpânire pe toate împrejurimile. Dar, la cea dintâi părere sau fluturare de vânt, Jack Landi tresărea nerăbdător.

Fără îndoială că aștepta pe cineva. De fiecare dată, neauzind și nedeslușind nimic, Jack Landi își reîncepea plimbarea fără astâmpăr, între cei patru pereți scorojiți, pe care se scurgeau șiruri subțiri de apă. În odaia asta sărăcăcioasă, mohorâtă și rece își trăia viața de mizerie familia lui Jack Landi.

Într-un târziu, fără voia lui, se privi în ciobul de oglindă agățat pe perete. Slăbise mult, obrații i se uscaseră. Barba crescuse mare și încâlcită. În colțurile gurii se tăiaseră brazde adânci, iar buzele-i erau uscate. Până și ochii îi arătau altfel; fără nicio licărire. Cearcăne pământii sub pleoape. Toată fața, încruntată și dureroasă.

Jack Landi nu mâncase de trei zile. De trei zile nu înghițise nici măcar un duminat de pâine. Ultimele fărâmituri, tot ce căpătase – împărțise copiilor, trimisese soției la spital.

Privi spre patul din colțul odăii. Acolo dormeau cei patru băieți ai lui Jack Landi, culcați peste niște zdrențe de saltea și înveliți cu o cuvertură peticită. Ghemuiți unul în altul, cuprinși braț peste braț,

capetele copiilor arătau aproape leșinate. Buzele le plescăiau în somn, cerșind o bucată de pâine ori visând cine știe ce ospăț.

Tatăl își da seama că și pe ei îi macină foamea în măruntaie. Aveau să se trezească amețiți și să ceară de mâncare. Dar Jack Landi știa că orice eforturi ar face, și sângele deși l-ar da, tot n-ar reuși să le aducă o fărâma de pâine.

Băiatul cel mai în vârstă se ridică sprijinindu-se pe perete.

— Ai spus ceva, tată? Întrebă el cu o voce sleită.

Fața lui Jack se luminează.

— Nimic, dragul meu... răspunse el liniștit. Ți s-a părut...

— A trecut de miezul nopții?

— E aproape trei...

— Tu nu te culci?

— Îl aștept pe Walter...

Băiatul își mușcă buzele, forțându-se să-și înăbușe lacrima-n pleoape.

— Poate aduce și ceva de mâncare... zise el, lungindu-și gâtul slăbit înainte și cu un licăr de nădejde în ochi.

— Poate... răspunse Jack Landi, dar în cugetul său se rușină, fiindcă știa că numai printr-o minune ar fi putut Walter să le aducă alimente.

Ochii băiatului luceau acum înfierbântați.

— Ar fi bine, nu-i așa?

— Ar fi...

— Și poate mâine ne reluăm lucrul la fabrică... adăugă el cu însuflețire.

Împleticindu-se, Jack Landi se apropie de ungherul odăii și dezmierdă capul ras al copilului. Simțea de câtă bărbăție este pătruns fiul său, simțea mai ales cum clocotește în el dorința de a munci, de a-și ajuta tatăl în greutățile prin care treceau. Dar, oricât l-ar fi îndurerat trebuia să-i spună adevărul, trebuia să-l învețe de pe acum de ce fac oamenii greve, de ce nu-și vor putea reîncepe mâine lucrul.

— În fabrică nu intrăm decât dacă ni se măresc salariile, Bob... spuse tatăl cu înverșunare.

— Salariile?! murmură băiatul.

— Da, Bob... și numai dacă vor fi reprimiți și concediații.

— La asta nu m-am gândit.

— Acest lucru trebuie să-l pricepi bine...

— Pricep, tată...

— Așa, Bob... și acum culcă-te!...

Băiatul se lungii din nou în culcuș. Fratele de alături scânci prin somn și bolborosii ceva. Bob îl acoperii mai strâns cu pătura, înconjurându-l cu brațul pentru a-l liniști. Însă scâncetul se auzii încă odată și din nou cuvintele se iviră clar:

— Mi-e foame... mi-e foame...

Tatăl nu se mai putu stăpâni și-și prinse tâmplele în mâini. Se simții mic și neputincios. Om în toată firea și să nu fii în stare să hrănești câteva guri. Într-o țară atât de întinsă și bogată, câțiva se lăfăiesc, în timp ce milioane de oameni flămânzesc! Pe unde să mai scotocească și cui să mai cerșească o coajă de pâine pentru hrana copiilor? Dacă n-ar fi patronii albi, care să întrețină ura împotriva negrilor și dacă atâtea legi nu i-ar îngenuchea cu orice preț – atunci viața lui ar fi mai omenească. Iată, însă, că pretutindeni negrii sunt înconjurați cu dezgust și batjocură, mai ales din partea celor bogați și de al căror bănet depinde însăși existența lui și a altora ca el.

Băiatul cel mai mare murmură ca pentru sine:

— Măine dimineață am să mă duc pe maidan...

— Bine, Bob... spuse tatăl.

— E zi de gunoaie mâine...

— Știu, Bob...

— Se aduc lăzile proaspete din casele boierești...

— Să vă duceți toți...

— Toți... desigur... și poate o să găsim ceva de ronțăit...

Jack Landi își relua plimbarea de-a lungul odăii. Vorbii din mers:

— Va trebui să treceți și pe la spital, Bob...

— Desigur, o să trecem, tată... răspunse Bob și-și așternu capul alături de ceilalți frați ai săi. O să-i ducem și mamei din ce găsim...

Jack Landi era un bărbat cam de vreo 40 de ani. Întâmpinase multe neajunsuri și greutăți în viață. Părinții lui fuseseră sclavi pe o plantație din Sud. El însuși se spetise muncind zece ani la o fermă. Fugise de-acolo într-o noapte, după ce fusese bătut crunt cu o frânghie udă pe pielea goală. Era obiceiul fermierilor din regiune, sub pretextul că numai așa pot fi negrii împlânziți. Trecuse și prin alte meserii: fusese lustruitor de ghete, păzitor de capre, cărător de cărbuni într-o gară, cerșetor, măturător de stradă, curățitor de latrine. Trebuise să muncească totdeauna în meseriile cele mai dezgustătoare și totdeauna

fusese privit ca o vită. Nu cunoscuse niciodată adăpostul sub un acoperiș ori culcușul pe o saltea moale. De pe băncile grădinilor publice și de prin ganguri trecuse adeseori prin beciurile poliției. Pretutindeni flămând și hulit, pretutindeni privit cu dezgust și luat în derâdere.

— Negru... Negru... Negru...

Mama îi fusese linșată, tatăl spânzurat tot pentru că era de culoare. Aceasta fusese singura lor vină. Din copilărie, când era lovit cu pietre în obraz și până acum, când vina de a fi negru se pedepsea în chipuri cât mai nelegiuite, cât mai neumane, Jack Landi suferise mai mult decât își putea închipui o minte omenească. Zadarnic încercase să se înalțe – lovături noi îi încovoiaseră spinarea.

Ori unde se ducea, ori unde se întorcea și la orice ușă bătea, cerând să muncească cinstit, peste tot unde ar fi vrut să se aciuiască și să-și facă un rost pe lume – era primit cu aceleași rânjete și înjurături.

— N-avem nevoie de un vagabond negru ca tine... Marș!

Toate acestea nu se puteau uita. Încetul cu încetul, Jack Landi ajunsese la convingerea că America nu-i deloc „paradis” pentru toți locuitorii ei – și că pretinsa frățietate și egalitate dintre oamenii albi și negri, cu care sunt amăgite și înșelate mințile înflăcărate ale naivilor, sunt doar minciună sfruntată. Dar Jack Landi nu se lasă înfrânt. Nu înțelegea să-și plece grumazul, să poarte jugul toată viața, doar pentru că era om de culoare. Nădăjduia încă în ziua unui trai mai bun... Nădăjduia că-și vor câștiga și negrii dreptul la viață și libertate, dreptul la un trai mai bun. Pentru asta învățase să rabde. Atât știa pe vremea aceea: să rabde, să se închine la cer și să aștepte mântuirea din senin.

Dar într-o zi l-a întâlnit pe Walter și Walter i-a spus cu hotărâre:

— Viața noastră e luptă Jack... Dacă nu luptăm din toate puterile pentru a ne căpăta și noi dreptul la o viață de oameni, atunci suntem sortiți pieirii... Nicio mântuire nu vine de la Dumnezeu... Pricepi, Jack Landi, că trebuie să luptăm până la ultima noastră picătură de sânge? Pricepi că noi ne găsim necontenit în război cu stăpânii noștri albi? Cu acei stăpâni care nu știu altceva decât să-și îngroașe osânzele și capitalul pe seama sudorilor noastre? Și în această luptă, dacă vrem să câștigăm, noi trebuie să mergem alături de toți muncitorii – albi și negri – pentru că deopotrivă ne sug sângele patronii, și deopotrivă când nu mai au nevoie de brațele noastre ne aruncă în stradă, să cerșim... Ascultă-mă, Jack – locul tău nu poate fi decât alături de noi...

Walter locuia în Harlem, cartierul negrilor din New York. El însuși negru, lucra la sediul Partidului Comunist. Jack Landi l-a ascultat. Au stat o noapte întreagă de vorbă, au deslușit împreună toate problemele până în miezul lor cel mai adânc, s-au legat într-o prietenie de nezdruccinat. Iar dimineața, pătruns de vorbele lui Walter, Jack Landi s-a alăturat comuniștilor negri din Harlem. Aici a cunoscut-o pe Betty. S-au căsătorit... De la început au dus-o greu. Copii, chirie, boli... pe vremea aceea munciau amândoi cu ziua pe unde apucau, pentru o jumătate de dolar sau câteodată doar pentru o farfurie cu ciorbă și o bucată de pâine. Dar Walter veghea asupra lor și nici în cea mai grea cumpănă nu i-a părăsit. În cele din urmă i-a ajutat să fie angajați la o fabrică de cherestea. Aveau să fie astfel împreună. Împreună avea să ducă și munca de lămurire politică din om în om – și cu lucrătorii negrii și cu cei albi. Asta se întâmpla cam prin timpul războiului. Patronul fabricii era alb, făcea afaceri bune în vremea aceea, iar la cei mulți și obidiți nici nu se gândea.

Dar câte nu s-au petrecut de atunci? Jack Landi era plătit cu un salariu de nimic. Trăia de pe o zi pe alta. De abia reușea să încropească o masă amărâtă și să schimbe petecele vieții dintr-o parte în alta. Își amintește că și-n fabrica de cherestea fusese adeseori scuipat și bătut. Și asta nu pentru că ar fi fost negru. Nu. Patronii și funcționarii lor nu prea făceau deosebire între muncitori. Alb sau negru – același tratament, aceiași înrobire. Ba, câștigase patronul de partea lui pe unul Hart, puturos și grăsun, negru și el, dar înrăit și amarnic. Supraveghetor, mâna dreaptă a patronului, spion și trădător. Prin el afla patronul tot ce se zvonea prin fabrică, tot ce frământa mintea celor mulți și nenorociți și tot prin el orice mișcare de murmur sau răzvrătire era înăbușită. Din asemenea mârșăvii, Hart își zidise o casă, visa chiar să devină patron. Pentru asta își slujea stăpânul cu devotament și nu se da înapoi de la nicio nelegiuire, chiar dacă ar fi trebuit să ucidă. Își blestema obârșia de negru și cu atât mai mult nu-i putea suferii pe negrii ceilalți. În orice împrejurare căuta să-i snopească.

Jack Landi își amintea de toți și de toate. De câte ori nu fusese chiar el însuși pedepsit de mâna lui Hart – trădătorul. De câte ori nu-și văzuse tovarășii de muncă ieșind din fabrică încovoiați de loviturile bicelor și din răni picurându-le sânge... sânge roșu... și de câte ori nu ceruseră ei mărirea salariilor, iar patronul nu se ostenise nici măcar

să-i asculte. Când cineva încerca să crâcnească, patronul chema poliția – și poliția nu se sfia să tragă în plin. Era bogat patronul. Avea bani, bani mulți. În afară de fabrica asta, patronul mai avea alte câteva: de conserve, de textile, de vopsele... Avea și o bancă pe strada celor mai renumiți bancheri. În fiecare piatră a fabricilor lui, în fiecare lucru din imensa s-a avere colcăia sudoarea muncitorească.

Dar toate acestea pot fi duse pe umeri odată, de două ori, de zece ori. Vine însă o vreme când simți că nu mai poți răbda, simți că ura te cuprinde, simți că trebuie să îți ceri și tu dreptul. Așa cum s-a întâmplat acum două săptămâni. Patronul s-a supărat din senin și a azvârlit în stradă o sută de muncitori. Erau sortiți astfel să șomeze, să nu mai aibă unde munci, să îngroașe rândurile sutelor de mii de rătăcitori care n-au de lucru și mor de foame pe străzile orașului. Și asta pentru că vapoarele patronului, care transportau produsele fabricii spre Asia, fuseseră prinse de furtună și scufundate. Pierderile nemăsurate trebuiau acoperite. Soluția cea mai bună pentru el nu era decât concedierea a o sută de muncitori... munca lor o vor face ceilalți, în număr de ore sporite și cu același salariu. Deci, zilnic, patronul va câștiga o sută de salarii, își va scoate astfel paguba pe spinarea muncitorilor.

Hart – trădătorul pândea din umbră să nu se producă vreo mișcare de revoltă împotriva patronului. Dar Walter a trecut din om în om, șoptindu-le la ureche gândul său. Gândul era bun. S-au sfătuit într-o seară îndelung și au declarat grevă. Ori vor fi încadrați toți în muncă și li se vor plăti salariile, ori niciunul nu va pătrunde în fabrică. De două săptămâni, zi de zi, vin și se așază dârji, neînduplecați în fața porților fabricii, cu brațele încrucișate. La început patronul a fost cuprins de furie. A bătut cu pumnul în masă și a înjurat. Niciodată nu-l văzuse Hart – trădătorul atât de mânios. Însuși Hart se făcuse mic și tremura de frică. Pentru prima dată, patronul l-a făcut de două parale. Apoi s-a liniștit, s-au plănuvit: greva trebuie spartă, fabrica trebuia să-și reia lucrul și pentru asta muncitorii trebuiau înfometate.

Greviștii așteptau la porți. Patronul trecea printre ei fluierând. Era sigur că foamea îi va înfrânge pe muncitori. Spera că Hart va reuși să cumpere cu dolari grei câțiva spărgători de grevă. E drept, tuturor le era foame – dar muncitorii juraseră că nu vor ceda niciodată orice s-ar întâmpla.

Băieții lui Jack Landi nu mâncaseră de trei zile decât resturi

strânse de prin gunoaie. Betty era la spital. Trebuia să nască pe cel de al cincilea prunc. În cocioaba lor frigul pătrundea din ce în ce mai mult iar ninsoarea avea să înceapă curând să cadă și ei n-avea nicio bucățică de lemn.

A bătut ceasul patru și Jack Landi tu nu s-a culcat. Se plimbă agitat de acolo până acolo, evocându-și trecutul cu toată tristețea lui trudindu-se să afle o salvare. La sine nu se mai gândește. Atât vrea: o bucată de pâine pentru Betty și pentru copii. E-n stare de orice jertfă pentru a câștiga o fărâmbă de pâine...

Se auziră pași de-a lungul străzii... Pașii se apropiau...

Jack Landi tresări brusc. După atâta așteptare, îl dorea pe Walter cu și mai multă căldură. De totdeauna, în prezența lui se simțea mai tare și mai în siguranță. Dârzenia și tăria lui îi dădeau și lui curaj.

Se repezi spre fereastră, dădu perdeaua la o parte și privi strada cu atenție încordată. Într-adevăr; nu-i fu greu să ghicească în făptura aproape uriașă, care înainta pe sub lumini, pe bunul său prieten și tovarăș de luptă, Walter. Pătrunsese acum în curte. Pașii răsunară pe treptele casei.

Jack Landi îi ieși înaintea, smucind cu nerăbdare ușa din clanță.

— Am întârziat!... spuse Walter gâfâind și-i întinse mâna.

Walter era un om în toată legea. Voinic și spătos. Ceea ce îl deosebea într-un totul de semenii săi erau zâmbetul nedezlipit de pe buze, zâmbet copilăros. Oricâte nenorociri s-ar fi abătut peste el și cu orice dușmani i-ar fi fost dat să se răfuiască, el zâmbea întotdeauna, hotărât să primească lupta cu încredere, în ideea pe care o servea. Fără frică, el era încrezător în puterile sale. În culoarea de tuci a feții, dinții îi apăreau sclipitor de albi. Cam de aceeași vârstă cu Jack Landi, părea totuși mai tânăr, mai neînduplecat. Avea vorba de fier și de vorba lui patronul se înfricoșa. Știa patronul că Walter, ca și ceilalți, îl ura și, cu toate că nu se sinchisea de nimeni, față de Walter totuși avea o frică neînțeleasă.

— Ce vești noi, Walter? îl întreabă Jack, trăgându-l după sine în odaie.

— Nu prea bune... răspunse acesta în șoaptă, ca să nu trezească băieții din somn.

— Spune!

— Am stat de vorbă încă odată cu patronul...

— Ai ajuns la vreun rezultat?

— E catâr rău...
— O știam...
— Ne-a amenințat cu poliția.
— Asta înseamnă că totuși ar vrea să deschidă fabrica...
— Îmi închipui cumva că nu-i pasă de greva noastră?
— Bănuiesc că dimpotrivă...
— Pierde-n fiecare zi câte zece mii de dolari...
— Ce facem atunci?
— O să adunăm comitetul... În niciun caz, nu poate fi vorba de renunțare...

— Desigur, Walter... Nici nu mă gândesc la așa ceva...
Jack Landi îi întinse un scaun, dar Walter rămase tot în picioare.
— N-o să stau prea mult, Jack... spuse el grăbit.
— Ca-ntotdeauna...
— Ce să fac? Trebuie să trec și pe la ceilalți.
— Nici tu n-ai somn...
— Adevărat, ar trebui să ne mai odihnim... Uite, ți-am adus cartea.

Walter scoase liniștit din buzunar o carte subțire cu coperte roșii și i-o întinse. Câteva clipe Jack Landi o mângâie în neștire. Era bucuros. Îi bătea inima ca la întâlnirea cu un lucru dorit de multă vreme. Degetele lui simțeau catifeaua copertelor ca pe un obraz de față. Copertele roșii străluceau. Lui Jack Landi i se iviră lacrimi în ochi.

— Toată viața am dorit să citesc cartea asta...
— S-o citești, Jack...
— Cu lăcomie am s-o citesc... N-am s-o las din mâini, Walter!
— Să fii atent, Jack... pentru cartea asta poți face pușcărie pe viață...

Jack Landi o privi din nou amețit și silabisi titlul:
— „Manifestul Partidului Comunist”... Karl Marx... Friedrich Engels”.

— Suntem înțeleși?
— N-ai nicio grijă, Walter... N-o să mă prindă...
— Ți-am adus și o bucată de pâine... murmură Walter. Să ai pentru copii.

Jack Landi își înălță capul și-și privi tovarășul adânc, scrutător, înduioșat.

— De trei zile n-au mâncat nimic... mormăi el stânjenit.

- Mi-am închipuit...
- Nici n-or să creadă că-i adevărat...
- Bine, Jack... Acum plec... Ne-ntâlnim ca de obicei, la fabrică...

Îl conduse până dincolo de pragul ușii. Ar fi vrut să-i mulțumească, ar fi vrut să-și arate recunoștința într-un fel oarecare, să-i mărturisească încrederea pe care o are în el și să-i spună cu tărie:

- Măi frate și tovarășe...

Dar cuvintele i se înecau în gâtlee. Ceva îi apăsa peste inimă, ceva ca o apă fierbinte îl inunda. Numai în asemenea împrejurări de greu și de încordare, se adevăresc prietenii. Dacă nu va putea să răscumpere pâinea dăruită acum, îi va dovedii odată și odată măcar credința lui.

Când fu în dreptul porții, după ce privi strada să vadă dacă nu cumva este urmărit, Walter se-ntoarse:

- Am uitat să-ți spun...
- Da, Walter!

— Mi se pare că patronul încearcă să cumpere câțiva spărgători de grevă...

- Prin cine?
- Porcul ăla de Hart se ocupă cu treaba asta...
- Nici nu putea să facă el altfel.
- Dacă vine pe la tine...
- Am să-i crap capul în patru... izbucnii Jack mânios.
- Să nu faci asta, Jack... nu ne-ar folosi la nimic...
- Am să-i întorc spatele... am să-i închid ușa...
- El totuși o să intre... dar dă-l afară... Auzi? Dă-l afară...
- Da, Walter. Așa am să fac!...

Peste oraș cădea o negură deasă. Strada era pustie.

- Ce se mai aude cu Betty? Întreabă Walter.

- La spital... îl așteptăm pe al cincilea...

— Ești un om fericit... zâmbi Walter cu sinceritate și-i prinse prietenos brațul.

- Cam grele timpuri pentru a avea cinci copii, Walter!
- Clara Jeffrey are zece copii, Jack...
- Adevărat. Mă miră cum de i-a putut crește pe toți.
- E o femeie dintr-o bucată...

— Sunt îngrijorat pentru Betty, Walter. Este la spitalul din Harlem. Mai mult abator pentru săraci...

— Știu, Jack!

— Oare copiii noștri vor ajunge să trăiască mai omenește? Ce zici, Walter?

Stăteau apropiați, inimă lângă inimă. Zâmbetul de pe obrazul lui Walter nu dispăru.

— Sunt convins Jack!... vorbii el însuflețit. Pentru asta și luptăm noi... pentru ca negrii care se nasc azi să fie mâine liberi, să nu mai fie asupriți, să se bucure și ei de roadele muncii lor... Da, da... Sunt încă multe de făcut... Dar o să le aranjăm noi pe toate... Numai să ai încredere în tine, Jack... în tine și-n Partid... Mă înțelegi Jack?

— Da, Walter!

— Cu cât vom fi mai credincioși cauzei noastre, cu atât mai repede vom înlătura dușmanii, cu atât mai repede vom învinge...

— De mine să nu te-ndoiști, Walter!

— Știu, te cunosc bine... Trebuie să plec acum... Noroc, Jack!

— Noroc, Walter...

Linștea odăii i se părea acum lui Jack Landi mai prielnică decât totdeauna. Nu-i mai era nici foame, nici somn. Puse pâinea în dulap, cu grijă, ca pe un lucru de mare preț. Știa bine că spre dimineață, când se vor trezi copiii, o vor tăia în cinci bucăți; patru pentru băieți și a cincea parte o va duce Bob maică-sei la spital. Pentru sine nu se gândi să oprească nici măcar o fărâmitură. Ca prin minune – și durerea foamei și oboseala se stinseseră.

Jack Landi era fericit. Trase lampa până aproape de cotlonul culcușului său și deschise cartea. Cuvintele îi jucau în față sclipitoare. Totul i se părea extraordinar, așa cum niciodată nu i se întâmplase. Toată lumea lui, de vis și de adevăr, se cuprindea în acele pagini. Porni să citească șoptit;

— „O stafie umblă prin Europa – stafia comunismului!” ...

Se opri. Răsufală adânc și repetă cuvintele rar, apăsător. Apoi nu se mai putu reține.

— Numai prin Europa?! se auzi Jack Landi pe sine însuși exclamând. Dar și prin America umblă... Da, da – domnilor patroni și domnilor șefi de trusturi – și de-a lungul Americii. Stafia comunismului trece peste tot, de la un capăt la altul... și vă înspăimântă! Într-adevăr, aveți de ce vă teme...

Continuă să citească. Fiecare cuvânt, fiecare frază de câte două ori, până îi pricepea înțelesul.

Cu o bucățică de creion, sublinia frazele mai grele ori anumite cuvinte, cugetând: „Despre asta am să-l întreb pe Walter...” Citind își sătura astfel o foame de care totdeauna fusese bântuit, foamea de a afla cât mai multe lucruri noi, foamea de a descoperi în cărți rostul propriei sale vieți. Din ziua în care, pe vremea vagabondajului său de-a lungul preeriilor americane, un bătrân prieten îi pusese prima carte în mână și-i deslușise fiecare literă, Jack Landi simțise nevoia de a citi. Multe nopți albe petrecuse citind cu înfrigurare. Lustruitor de ghetete, cărător de cărbuni, cerșetor, măturător de stradă – prin oricâte alte meșteșuguri și nevoi trecuse, de cărți fusese nedespărțit. În fața câtorva pagini scrise uita că-i flămând, uita că-i hulit pentru culoarea sa neagră. Walter îi promisese demult că-i aduce „Manifestul Comunist” și cu atâta nerăbdare îl așteptase, atât de mult dorise să-l aibă – încât ceasul acesta era acum pentru el ca o sărbătoare...

Citea cu lăcomie și atât de cufundat în cititul cărții cu coperte roșii – că nici nu auzi cum ușa se deschise, nici nu simți că în odaie pătrunsese un om străin.

Străinul tuși. De abia atunci, Jack Landi își înălță privirile și rămase înmărmurit. În fața lui se afla Hart... „porcul de Hart”... Hart – trădătorul, grăsunul, sluga patronului – care umbla prin casele muncitorilor ca să cumpere spărgători de grevă, crezând că așa va reuși să compromită mișcarea.

— Bună, Jack!... zise el cu un zâmbet slinos.

Jack Landi încercă disperat să acopere cartea cu palmele, s-o apere împotriva oricărui atac vrăjmaș. Cu o mutră de copoi, Hart rânjea iscoditor cu capul plecat într-o parte.

— Nu te mai grăbi s-o ascunzi... continuă el mios.

Jack Landi îl privi buimăcit. Îi era scârbă de omul acesta fără conștiință, fără nicio demnitate.

— Știu că-i „Manifestul Comunist” al lui Marx... zise Hart.

Omul astă bine hrănit fusese și el odinioară un amărât de negru, dar devenise acum unealta patronului. Își trădase prietenii, pentru un dolar și pentru o sticlă cu gin.

— Știu și cine ți-a adus-o... adăugă Hart. Ți-a adus-o Walter...

Jack Landi nu-și pierdu cumpătul. Strânse cartea și-o vârî cu grijă la piept.

— Pentru ce ai venit, Hart? întreabă el fără să se ridice.

Hart se mișcă greoi spre mijlocul odăii.

Lui Jack Landi îi păru rău că fusese întrerupt din lectură, tocmai acolo unde se punea una din cele mai prețioase probleme ale proletariatului: vânzarea brațelor de muncă... Se gândea: unii își vând brațele – alții sufletele... Noi flămânzim, iar Hart ajută patronul să ne sugă sângele...

— Doar în cocioaba ta calcă primul supraveghetor... continuă Hart. Nu-ți face deloc cinste sosirea mea aici, Jack?

Jack Landi fierbea de mânie. Simțea că nu se mai poate stăpâni.

— Te-ntreb încă odată, Hart: pentru ce ai venit? izbucnii el și se ridică îndârjit.

Ținea pumnii strânși, privind cu ură spre Hart. Fața i se înăspri. Nu mai recunoștea în Jack Landi pe omul obosit și doborât de suferință de acum câteva ceasuri. Ceva fără seamăn de uriaș creștea în el. O forță și un curaj nestăvilite, care îl speriau pe celălalt.

— Stai liniștit... spuse Hart înăbușit. N-am nicio poftă de harță.

Jack nu-i răspunse. Continuă să-l privească încordat.

— Lasă pumnii jos... spuse Hart calm. Liniștește-te, băiete, vreau să-ți vorbesc...

Jack întoarse capul cu scârbă și mormăi:

— Te ascult... spune ce vrei...

— E vorba ca mâine să-nceapă lucrul la fabrică și...

Jack îl privi crunt pe sub sprâncene. Îi tăie vorba mânios:

— Dacă nu se măresc salariile și nu sunt reprimiți și ceilalți...

Hart n-avea niciun chef să vorbească despre asemenea lucruri, despre care știa că nu sunt nici măcar pe cale de rezolvare în vreun fel. De aceea, încearcă să scotocească buba în adâncul ei, să-i prindă pe muncitori în plasă cu undiță grea, de care să fie sigur că nu vor scăpa.

— Nu ți-e foame deloc, Jack?

— Nici n-o simt... răspunse acesta hotărât.

— Dar plozilor nu le ghiorăie mațele de fel?

— Asta nu te privește...

Hart înaintă un pas. Vru să-l ia de braț, dar celălalt dădu înapoi. Vocea lui Hart devenii mai dulceagă.

— Mi-i milă de voi, Jack... Eu ți-s prieten...

— Mi-aduc aminte că-ntr-o zi m-ai făcut „piele neagră”...

— A fost o glumă...

— Gluma asta o folosesc toată ziua șefii tăi... Te-ai molipsit bine...

— Haide, Jack... uită trecutul...

— Să-l uit, spui? Îți închipui cumva c-o să-mi blestem vreodată culoarea, așa cum ai făcut tu?

— Nu-i vorba de mine acum...

— Ba, de câte ori o să am ocazia, nu-mi va fi frică să ți-o spun...

— Patronul are nevoie de tine, Jack!

— De mine?! șuieră Jack Landi și zâmbi a batjocură. Dacă are nevoie de mine, de ce n-ar avea și de ceilalți pe care i-a concediat? Și ăia sunt oamenii... și ăia au copii...

Cuvintele îl izbeau pe Hart cu furie în obraz. Judecata pe care era nevoit s-o asculte acum nu-i convenea de fel. De ce să i se amintească de păcatele lui? Parcă el nu cunoștea necazurile celor concediați? Nu suferise și el odinioară asemenea lor? Dar la dracu', ce-i pasă lui Hart de ceilalți? Ce erau ei decât niște bieți salahori? Pe când el – primul supraveghetor, polițistul negru, omul de încredere al patronului – care avea la îndemână atâția dolari și pe deasupra toate asigurările că va ajunge el însuși patron într-o zi...

— „Lasă, Hart! Se încurajă el. Mila n-are ce căuta în inima ta... Interesul tău este acum să cumperi cât mai mulți spărgători de grevă. De reușita acestui lucru depinde funcția ta, viitorul tău...”

Privi apoi spre Jack și-i zise cu hotărâre:

— Tu înțelegi că mâine fabrica să-și reia lucru?

Jack îl ascultă mut, cu gura încleștată de ură și mânie.

— Înțelegi sau nu?

Hart mai făcu un pas înainte și încercă să-i cuprindă mâinile, dar Jack se dădu înapoi scârbit.

— Nu pune mâna pe mine, Hart!

Stăteau față în față. Se cumpăneau cu privirile. Obrajii unuia erau osoși, scofâlciți de foame – ai celuilalt, rotunzi de grăsime. Dacă între ei ar fi fost vorba de vreo răfuială personală, atunci lui Jack Landi i-ar fi fost destul de ușor: din doi pumni l-ar fi răsucit și l-ar fi izbit prin ferestre drept în stradă. Dar așa, ei se judecau și se înfruntau aici pentru un proces al tuturor a-și Jack Landi nu putea trece peste sfatul lui Walter. Avea însă și asta-o măsură. Cum să înăbuși durerea din inimă și furia din sânge?

Hart aștepta un răspuns, o hotărâre.

— Hei, ce zici, Jack?

— Lasă-mă în pace și du-te dracului... scrâșni Jack fără să se mai

poată stăpâni.

„Încă o clipă... gândi el – și dacă nu pleacă, pulbere îl fac...”

Dar „porcul de Hart” nici nu se sinchisi. Continuă să îndruge, cu o voce moleșitoare ca și mai înainte, tot sperând că până la urmă îl va îndupleca.

— N-o să fi singur...

— Încetează și șterge-o!

— Sunt încă mulți care-or veni mâine la lucru...

— Nu cred nicio iotă din ceea ce spui...

— Dacă-ți va fi rușine de ceilalți...

— Pleacă!

— ...vi pe poarta din dos...

— Pleacă, Hart, c-altfel fac prăpădenie cu tine... auzi? îi zise Jack privindu-l amenințător.

Strălucirea ochilor lui Hart se schimbă. Fără să vrea, măsură dintr-o sclipire distanța până la ușă. Tot fără să vrea, își duse palma la gât, să-și dea seama dacă mai există ori nu. Capul era la locul lui într-adevăr – însă frica îl stăpânea pe de-a-ntregul. Trebuia să scape numaidecât de aici. Niciunul din ceilalți muncitori nu-l primise și nu-l refuzase cu atâta înverșunare. Îi era ciudă. Credea că măcar în casa lui Jack Landi va reuși, bizuindu-se pe foamea copiilor săi.

— Piele neagră... mugi Hart în sinea sa. Ți-oi plăti într-o zi, și străpuns parcă de un fior, Hart o zbughi pe ușă.

II

Muncitorii se adunară încă din zori în fața fabricii. Oameni feluriți, albi și negri, mai tineri sau mai bătrâni. Cam vreo șase sute. Muncitori amărâți. Printre ei se aflau și destule femei. Îți dădeai repede seama că sunt în grevă de mult timp, că mai ales flămânzesc. Chipurile lor se subțiaseră, ochii li se gălbejiseră. Nebărbieriți și îmbrăcați în zdrențe, arătau ca niște cerșetori. În fiecare făptură sălășluia oboseala, suferința. Unii rezemau gardurile, alții stăteau neclintiți în fața porților. Unii viermuiau neliniștiți de colo până colo, alții se ghemuiseră pe caldarâm – cu capetele plecate în pumni. Mulți își aduseseră nevestele și copii.

Care cum sosea, dintre frunțași, se prezenta la pichetul de pază de lângă poartă.

— A fost Hart pe la tine azi-noapte? era întrebat fiecare dintre ei.

- A fost...
- Și?
- A-ncercat să mă cumpere...
- Ce ai de gând?

Oamenii priveau nedumeriți, de parcă nici nu meritau să li se pună asemenea întrebare.

- N-aveți nicio grijă, tovarăși!
- O să intri la lucru?
- Fără ceilalți nu intru...

Își dovedeau astfel, laolaltă, că nicio forță vrăjmașă de pe lume nu le va putea zdruncina unitatea muncitorească. Și albi și negri laolaltă se apărau împotriva lăcomiei patronului.

Acum așteptau. Așteptau cu brațele încrucișate. N-aveau decât o singură sarcină: să nu lase pe nimeni, indiferent cine-ar fi, să pătrundă în fabrică. O echipă formată din patru lucrători voinici controlau neconținut laturile fabricii și mai ales poarta din spate.

În această manifestație mută de rezistență, ei își exprimau totuși revolta. Singura primejdie era aceea de a lăncezi, de a li se înmuia îndârjirea. Dar Walter și alți câțiva – moș Tom Power, Clara Jeffrey și invalidul Randolph Isaac – îi angajau în discuții, îi înfierbântau, le mențineau neconținut trează voința de a răbda și hotărârea de a duce lupta până la capăt. Moș Tom Power și Clara Jeffrey erau muncitori albi și se bucurau de multă simpatie în rândurile celorlalți. Ceilalți doi Walter și Isaac – uimeau prin înțelepciunea și puterea lor de organizare. Pe amândoi deopotrivă, muncitorii fabricii îi prețuiau ca pe niște tovarăși demni de toată lauda. Puși unii lângă alții, albi și negri, inimile și credințele lor nu se deosebeau.

La un moment dat își făcu apariția Harttrădătorul. Privi cu mânie spre muncitori. Își pierduse întreaga noapte tot colindând zadarnic pe la unul și pe la altul pentru a-i determina să înceteze greva. Fața lui buhăită de băutură arăta acum și mai urâtă. Nu se simțea de loc în apele lui. După rușinea pe care o pățise azi-noapte, îl apucase frica de moarte. Și acum, când se văzu singur în mijlocul atâtor albi și negri înrăiți de foame și de mizerie, cu tot gerul uscat al lui Decembrie, îl trecu nădușeala. Pentru prima dată supraveghetorul Hart se temea de mânia muncitorimii. Ochii lor îl împungeau cu sulți de ură. Îndeosebi ochii lui Jack Landi erau de nesuportat.

- „Ți-o fac eu, piele neagră... gemu Hart cu dușmănie în cugetul

său. N-ai nicio grijă... Curând, curând... am văzut eu bine ce citeai..."

Acest cuget de răzbunare îl simți și Jack Landi, dar nu-i dădu nicio atenție. Îi răsă în față și strigă tare, ca s-audă toți:

— Cei cu tine, Hart? S-ar zice că ești cam bolnav... ori n-ai dormit bine azi-noapte?

Mulțimea muncitorilor izbucni într-un nestăvilit hohot de râs, plin de atâta batjocură încât „porcul de Hart”, puturosul, trădătorul și grăsunul simții că plesnește de necaz. De abia reușii să îngâne:

— Patronul vrea să vorbească cu șefii voștri.

Cineva întreabă:

— Ce mai are de lămurit cu noi?

— Tot nu s-a lămurit cum stă treaba? se auzi și glasul unei femei.

— Ei drăcia dracului... spuse altcineva. Ascultă Hart, patronul tău glumește?

— Nu știu... mormăi Hart cu răutate. Să intre mai repede șefii...

În jurul lui Walter se strânsă șase inși. Era moș Tom Power – albul, cel ce mai păstra la încheieturile mâinilor cicatricele vinete ale rănilor de pe vremea când fusese ținut la pușcărie în lanțuri – furase o pâine de pe o tejghea... era de asemenea King-Piticul, originar din Africa. Mai erau Clara Jeffrey, albă, căsătorită cu un negru. Avea zece copii; George Bridge – un băiat de 16 ani al cărui tată fusese prins între niște fierăstraie mecanice și zdrobit cu desăvârșire; Randolph Isaac – invalid din al doilea război (îi rămăsese un picior în Italia și purta agățate de piept două decorații pentru vitejie) și în sfârșit Jack Landi...

Privirile tuturor stăteau ațintite spre grupul lui Walter, spre conducătorii aleși de ei, să le reprezinte interesele în fața patronului. Nu-și făceau nicio speranță. Nu credeau de fel în bunătatea patronului. Acesta va încerca iarăși să-i intimideze, ori să le promită marea și sarea, pentru a renunța la unele revendicări. Același glas al bătrânului strigă:

— Ai grijă, Walter... să nu vă tragă hoțul pe sfoară...

Walter își da seama de marea răspundere ce apăsa pe umerii lui. Era liniștit și stăpân pe sine. Își închipuia și el că patronul n-o să vrea nici în ruptul capului să le satisfacă toate cerințele și că mai degrabă, cu videșug ori cu amenințări, o să-i forțeze la înăbușirea grevei. Cuprinse în ochi mulțimea de oameni, amărâți și chinuiți de foame, simți cum în durerea lui se adună durerile tuturor, dar se reținu și

strânse pumnii.

- O să am grijă... răspuse el cu tărie. Voi să păziți porțile...
- Le păzim... strigară glasurile mulțimii învâlmășite.
- Să nu dați voie nimănui să intre înăuntru...
- N-ai nicio grijă, Walter... Nimeni nu va intra...

Oamenii se strânseseră într-un grup compact, gata să se apere împotriva oricărui atac. Oricând putea veni poliția ori cetele spărgătorilor de grevă, plătiți și îmbătați de Hart. În cordoanele de la margine se postară bărbații cei mai voinici. Femeile și copiii fură aduși la mijloc, pentru a fi ocrotiți. Grupuri de câte patru inși patrulau de jur-împrejur.

— Dar dacă o să vă sechestreze? adăugă aceeași voce subțire a bătrânului.

— N-o să se întâmple asta... răspuse Walter.

— Oricum, e bine s-audă și bețivul ăsta de Hart... să poată să-și anunțe patronul...

— N-o să se întâmple în niciun caz... repetă Walter.

— Noi năvălim înăuntru și praful s-alege... continuă aprig bătrânul.

Comitetul de grevă pătrunsese în curtea fabricii. Walter în frunte, având în stânga pe moș Tom Power și în dreapta pe Clara Jeffrey; apoi invalidul Randolph Isaac târându-și greu piciorul de lemn, iar King-Piticul, iuțind pașii după măsura celorlalți; în urmă tânărul George Bridge și negrul Jack Landi, mână în mână. Călcau semeț și dârji, hotărâți să nu cedeze nimic în fața patronului.

Priviră în jur. Părea așa de tristă fabrica, atât de pustie de viață! Nicăieri nicio mișcare. Doar câțiva supraveghetori, câțiva „gârbaci” cum îi porecliseră muncitorii, stăteau împietriți de santinelă în pragul atelierelor. Grămezile de scânduri și vagoanele cu butuci arătau ca în ziua în care încetase lucrul. Gerul de dimineață așternuse peste toate o pojghiță albă ca un lințoliu. Câteva camioane încremenite. Totul lăsa impresia de părăsit și de tristețe.

Jack Landi zări printr-o ușă întredeschisă fierăstrăul mecanic la care muncise înainte de declararea grevei. O lacrimă i se ivi între pleoape. Își iubea mașina ca pe copiii săi. Ar fi fost în stare să fugă într-acolo, să mai mângâie odată zimții fierăstrăului, să-i mai simtă lama rece și tăioasă sub palmă, măcar odată să-l mânuiască... îi era tare dor de muncă. Atâtea amintiri îl țineau legat de fierăstrăul acela,

atâtea bucurii și nădejdi!... I se părea că o prăpastie fără fund îl desparte acum de tot trecutul lui...

— Cum ne distrug ăștia viața!... gândi Jack Landi. Cum nu ne dau voie să fim și noi oameni...

Ajunseră la biroul patronului. Intrară înăuntru. Patronul îi aștepta țeapăn în mijlocul odăii. Era un bărbat lung și deșirat. Voia să-i primească zâmbind, dar zâmbetul apărea pe fața lui schimonosit. O umbră de tulburare, de abia deslușită, îi fâlfâia în ochi. Le întinse pe rând mâna. Nu mai făcuse asta niciodată până atunci. Mâna patronului era rece ca gheața. Un tremur ușor îi pătrundea carnea. Se forța să fie politicos. În orele de lucru, foarte simplu i-ar fi putut biciui, i-ar fi putut amenda. Dar atunci lucrurile stăteau altfel: el, stăpân – ei, niște salahori. Acum, însă, situația se schimbase. Va trebui să înfrunte, mai presus de orice, calitatea lor de conducători ai grevei. Patronul știa bine de câtă autoritate se bucură comitetul de grevă în fața celorlalte sute de muncitori ce stăteau cu brațele încrucișate pe la porți. Mai ales Walter, deși negru era totuși cel mai iubit... lucru pe care patronul nu-l putea pricepe. Era iubit cu devotament și prețuire chiar și de lucrătorii albi. Zâmbi din nou, dulceag și plecat.

— Semn rău! Își spuse Jack Landi. Lingușeala asta nu miroase a bine.

De altfel, toți pricepură atitudinea nefirească a patronului care mișcându-se prin birou stângaci îi pofti în fotolii și le oferi țigări.

Comitetul de grevă însă rămase în picioare. Refuzară de asemenea și țigările. Niciunul dintre ei nu fuma. Patronul așteptă stingherit. Umbra de tulburare din ochi se adânci. Nu știa cum să înceapă. Șapte oameni îl scrutau cu uitături cutezătoare și aprige. Șapte oameni care reprezentau sutele de afară. Își da seama că-i dușmănit și simțea această dușmănie ca pe ceva material, gata să-l gâtuie. Se mira de rezistența lor, îl impresiona chipurile lor slăbite, nu putea înțelege cum pot acești oameni să rabde de foame. Patronul știa că milioane de muncitori din întreaga Americă trăiesc de pe o zi pe alta, din puținii cenți pe care-i câștigă în meșteșugurile lor felurite. Când îi concediezi sau când intră în grevă, atunci se hrănesc din pomeni și din resturile lepădate prin lăzile de gunoaie. Deci primul lucru pe care-l va face, va fi să le amintească de faptul că vor murii de foame dacă nu-și vor relua lucrul. Patronul era sigur că oamenii care flămânzesc mai uită de credințele lor politice și de drepturile pentru

care se bat. Îi vedea repede prinși în capcană, iar afacerile lor foarte ușor salvate.

— Am luat hotărârea... începu el să vorbească rar și accentuat, să plătesc tuturor leafa pe o săptămână, ca să vă puteți hrăni nevestele și copiii...

Muncitorii ascultau încruntați. Capcana era întinsă. Inimile lor fură cuprinse de scârbă, iar revolta le colcăia în sânge.

— A cerut careva asta? întrebă cu tărie Walter.

— M-am gândit eu... răspunse patronul. Nu vă pot lăsa să muriți de foame...

— Atât timp cât nu ni se măresc salariile și nu sunt reprimiți cei concediați...

— Vom discuta și despre asta, Walter! zise patronul împăciuitor.

— Până atunci nu poate fi vorba de altceva...

— Cei care așteaptă în fața fabricii, sunt sigur că nu-s de aceeași părere.

— I-ați întrebato?

— Nu-i nevoie să-i mai întreb... doar toți au copii și de două săptămâni n-au văzut culoarea dolarului...

— N-o să primească nimeni nimic...

— O să-i întreb, totuși, Walter!

— Peste autoritatea comitetului de grevă nu puteți trece. Pe noi nu ne puteți câștiga cu salariul pe o săptămână.

— Mă-ndoiesc, Walter, că și ceilalți vor refuza banii mei.

— Se va-ntâmpla ca și azi-noapte... când ne-a vizitat bunul nostru supraveghetor, Hart... Bănuiesc c-ați aflat ce era să pățească...

Culoarea feței patronului deveni stacojie. Vinele se umflară, liniindu-i obrazul cu dungi vinete. Bine-nțeles că aflase. Ce prostie să-și imagineze că-i va putea momi cu bani! Când te înfrunți cu muncitori ca Walter, ca moș Tom ori Clara Jeffrey trebuie să folosești numai decăt forța. Astfel n-o să-i poți înșenunchea. Dracu' știe de unde prind ei atâta putere! Au o voință de oțel oamenii ăștia, nu-i poți înfrânge așa ușor.

Da, da, gândește patronul; spânzurătoarea și linșajul au rostul lor. N-ar mai fi obligat să suporte ochii atâtor negri nespălați și disprețul acestor albi de rând... care în loc să se bucure că au posibilitatea să muncească, fac greve. Auzi, greve. Să ți se dicteze ție patron ce salariu să le dai și pe cine să ți la lucru. Curată obrăznicie; de

parcă ar fi fabrica lor...

Îi privi din nou pătrunzător pe toți șapte și le zise:

— Așadar, nu cedați nimic?

— Nu cedăm nimic... răspunse Walter cu fermitate.

— Rămâneți la vechile voastre revendicări?

— Da! zise Walter cu hotărâre. Ori măriți salariile și-i primiți și pe ceilalți la lucru, ori în fabrică nu mai intrăm niciodată...

Patronul își juca degetele de-a lungul mesei. Voia să pară nepăsător, dar furia lui creștea cu fiecare clipă. Nu se mai uita acum în ochii lui Walter. Privea cu încăpățănare același punct de pe capacul călimării. Dar fața încordată îi trăda din ce în ce mai mult furia.

— Și voi sunteți de aceeași părere? Se adresă celorlalți, fără să-și înalte privirile.

— De aceeași părere... spuse moș Tom Power.

— Și dacă am să angajez alți lucrători?

— Să-i vedem...

— Sunt destui șomeri în America...

— Or să dea pieptul cu noi... se auzi glasul lui Jack Landi.

— Și dacă chem poliția și-o să vă bage cu forța în fabrică?

— Numai morți vom intra... spuse Clara Jeffrey.

— O să ordon să tragă în voi...

— S-o vedem și p-asta... mormăi King-Piticul.

— În toți să tragă...

— Haide! șuieră atunci Randolph-invalidul. Cheamă poliția aici... pentru asta mi-am lăsat eu un picior în Italia, pentru ca să ne ameninți dumneata cu gloanțele poliției? Spune!

Patronul se ridică în picioare. Furia i se citea pe față. Izbi cu pumnul în masă. Călimara se clătină și cerneala se prelinse de-a latul unei coli albe de hârtie. Glasul lui tună cu furie, cu ură:

— Ieșiți afară!...

Niciunul din conducătorii muncitorimii greviste nu fu surprins. Erau siguri că nu puteau să ajungă la nicio înțelegere cu patronul. Toți zâmbeau în silă.

— Ieșiți afară!...

Walter întrebă calm:

— De ce ne-ai mai chemat? Ca să ne dovedești că ești stăpân?

— Afară, imediat!... scrâșni încă o dată patronul. Să nu vă mai văd...

Walter se apropie un pas.

— Totuși să nu uiți... poți s-aduci toată poliția Americii să tragă în noi, poți s-aduci sute de lucrători în locul nostru, noi nu vom da înapoi. Vom rămâne aici, în jurul fabricii și nimeni nu va putea trece, atâta timp cât noi vom exista.

Leșiră. În urma lor se auzi iarăși glasul înăbușit:

— Am să-i ucid pe toți... până la unul am să-i ucid... ca pe niște viermi...

Trecură prin curtea fabricii, îngândurați. Cugetau la zilele de foame care vor urma după asta, cugetau la cei ce aveau să cadă sub gloanțele polițiștilor.

— Nu-i nimic! murmură Walter. În orice caz nu trebuie să ne pierdem curajul...

— N-o să ni-l pierdem, Walter... zise Clara cu înverșunare.

— O să ne mai sfătuim... o să ne hotărâm într-un fel...

Dincolo de porți, mulțimea muncitorilor aștepta în fierbere. Se întoarseră toți și-i priviră scrutător. Nu mai fu nevoie de nicio lămurire. Se vedea bine că situația rămăsese neschimbată. Walter întinse brațul prin aer.

— Rămân numai pichetele de grevă. Ceilalți se pot întoarce acasă. E mai bine așa. Noi vom rămâne aici. Vom continua lupta până ne vom câștiga drepturile.

Așteptă o clipă. Îi cuprinse pe toți într-o privire.

— Sau poate e cineva care vrea să muncească pe același salariu și cu o sută de tovarăși concediați?

Nu răspunse nimeni. Dar tăcerea tuturor era mai grăitoare decât orice răspuns: niciunul n-ar fi primit să muncească în aceste condițiuni.

Se răspândiră. Care încotro, în trist vagabondaj, după scotocitul gunoaielor, după cerșit. Câțiva avură pe neașteptate o minută de cumpănă. Să se întoarcă, să ceară patronului iertare? Nu! În niciun caz.

Pe lângă ei se scurgeau ceilalți, fiecare cu necazurile lui, dar hotărâți să nu cedeze. Minuta de cumpănă trecu. Și îndoielnicii porniră mai departe, nerupți din unitatea lor muncitorească. Ba scuipară cu scârbă în lături pentru rușinoasa ispită de mai înainte. În jurul fabricii rămaseră aceleași grupe de câte patru muncitori – albi și negri – flămânzi, rupți și chinuiți dar dârji, hotărâți să înfrunte orice pentru a-și apăra dreptul la viață.

Jack Landi se îndreaptă spre casă. Îi venea rândul să intre în pichetul de grevă tocmai spre seară. Se gândea la băieții lui. Mergea apăsător, preocupat de pâinea pe care nici în ziua aceea nu le-o putea aduce. Deodată, auzi o șoaptă în spatele lui:

— Dacă nu spargi greva, îți ucidem nevasta... Auzi, Jack? Dacă mâine dimineată nu vii la lucru, atunci nevasta ta nu va mai naște...

Jack Landi se întorsese brusc, străpuns parcă de un cuțit. În spatele lui rânjea Hart.

III

Hart rămăsese în urmă. Era bucuros acum de ghimpele nou cu care-i înțepase inima lui Jack. Deși îl simțea pe Hart în spatele lui, hidos și batjocoritor, totuși Landi nu-i aruncă nicio privire.

Soarele se ridicase până la amiază. Undeva, departe, se auziră ecourile marelui pendul din cartierul Harlem. Gerul încă mai dura. Ultimele zile ale lunii decembrie erau din ce în ce mai înăsprițe. Treceau oameni cocoșați de frig și subțiați de foame. Mulți cerșeau. Copii și bătrâne, ghemuiți în câte un colț de gang, întindeau mâinile, se rugau. Pe lături, vitrinele ticsite cu bunătăți. Treceau și bogați, nepăsători și sătuli. Se cunoșteau după veșminte și după îmbujorarea obrazilor. Nu se milostiveau de nimeni. O jale mută stăruia în făpturile celor care se rugau și cerșeau. Lumina zilei era opacă. Prin cuprinsul acestei lumini, totuși, mizeria se dezvăluia limpede, sfâșietoare.

Jack Landi nu vedea și nu auzea nimic. Mergea pe străzi fără nicio țintă. Părea năucit de noua amenințare. Ar fi vrut să creadă că se înșelase ori fusese o simplă glumă, o simplă închipuire, că nimic nu-i real din cele petrecute. Dar cuvintele lui Hart răsunau limpezi:

— „Dacă nu spargi greva, îți ucidem nevasta... Auzi, Jack? Dacă mâine dimineată nu vii la lucru, atunci nevasta ta nu va mai naște...”

Și acum îi sunau în urechi. Oricât s-ar fi zbatut, nu le putea smulge din creieri. Avea impresia că-i ciocănesc neîncetat în tâmpile, că o mână nevăzută i le sapă cu fierul roșu în carne, că i le joacă fără oprire în fața ochilor, cineva vrăjmaș...

— „Dacă nu spargi greva, îți ucidem nevasta... Dacă nu...”

Îl cunoștea bine pe Hart. Ar fi fost în stare și de o asemenea nemernicie. Era doar sluga oarbă a patronului. Pe câți alții nu-i înfometase supraveghetorul și câtoro nu le arătase cât de câinoasă inimă are. Hart își ura originea și culoarea neagră; Hart nădăjduia că folosind asemenea mijloace va ajunge domn și stăpân. Pentru o hârtie

de o sută de dolari și pentru o sticlă de alcool nu s-ar fi dat înapoi nici de la cea mai mare nelegiuire. Era în stare chiar să ucidă. Da, da... acesta e adevărul... Atunci, de ce să se mai mire că patronul vrea pe orice căi să-și deschidă fabrica? Hart va executa ordinul fără nicio remușcare și-și va încasa prețul mârșăviei lui. Hart are doar nevoie de bani ca să-și deschidă și el o dugheană...

Jack Landi mergea pe străzi în căutarea unui sprijin, a unui om care să-l ajute și să-l ocrotească. S-o ocrotească mai ales pe Betty. Dar cine ar fi putut-o apăra mai bine împotriva acestei primejdii decât el însuși? Betty se află de câteva zile la spital – la spitalul din Harlem – care seamănă mai degrabă a abator. Și acolo doctorii sunt tot albi... doctorii seamănă tot cu niște patroni albi: taie și spânzură. Nu li-i milă de viețile bărbaților și femeilor negre. Betty va trebui să-l nască pe al cincilea prunc și în aceste clipe grele, doar el îi este prieten adevărat și tovarăș. De aceea se va duce la spital. Își va petrece toată vremea acolo. Deseară o va ruga pe Clara, pe oricare altcineva, să meargă la spital pentru ca Betty să nu rămână nicio clipă singură. Va face tot ce-i omeneste cu putință pentru a o salva. Dacă va fi nevoie, se va jertfi chiar pe sine pentru salvarea ei.

Se îndreaptă spre spital. Mergea cu pași repezi. Trebuia numaidecât s-ajungă mai repede, să-nlăture cu orice preț nelegiuirea. Și cu cât mai aprig se avânta, cu atât mai tăios îi reveneau în urechi cuvintele ucigătoare ale lui Hart – trădătorul:

— „Dacă nu spargi greva, îți ucidem nevasta... îți ucidem nevasta... Dacă mâine dimineață nu vii la lucru, atunci nevasta ta nu va mai naște... nu va mai naște...”

Și, aici, străzile Harlemului erau pline. Îndeosebi înțesate cu copii, copii sărmani și flămânzi.

În cartierele nici unui oraș din lume nu hoinăresc pe străzi atâția copii. Ori că au, ori că n-au părinți, ei se află toată vremea în stradă. Îi biciue gerul. Nu le pasă. Cerșesc ori scotocesc prin lăzile cu gunoaie. Alții se țin droaie după câte un trecător ca să-i lustruiască pantofii ori după câte o doamnă, să-i ducă pachetele. Veșmintele de pe ei sunt numai zdrențe și petece. Mulți tușesc; până și plămânii li-s zdrențuiți... Tușesc și scuipă sânge... ofticoși. Tuturor li-i foame. Sunt atât de flămânzi că nu se sfiesc să intre prin magazine și să fure în văzul negustorului. Mulți dintre ei își trăiesc ultimele lor ceasuri de libertate. Pretutindeni îi încolțește poliția și-i înhață. Își trăiesc

ultimele lor ceasuri de viață. Poliția are ordin să tragă în plin. Se trage într-adevăr câte un smoc de gloanțe, din pistoale automate. Harul și bucuria copiilor negri din Harlem: gloanțele...

Toate acestea le vede bine Jack Landi în drumul lui spre spital. Le vede bine și cu atât mai amar îl sfâșia suferința. Dacă nu se va redeschide fabrica, ori dacă nu va găsi de lucru în altă parte, și băieții lui tot aici vor ajunge...

Iată, de pildă, o fărâmbă de omuleț, un copilaș sfrijit i-a întins mâna și cere:

— Mi-i foame... Dați-mi ceva să mănânc... mi-i foame...

Jack Landi n-are nimic. Este și el un om flămând...

Jack Landi își dă seama că nu e drept așa. Și că zadarnic s-a mai vărsat sânge în America în numele libertății și al justiției, dacă legile nu sunt legi decât pentru cei avuți.

Jack Landi își iuțește pasul. Trebuie s-ajungă mai repede la spital.

Cotește pe o stradă și de-odată i-apare în față o ceată de copii. Stau în mijlocul străzii, strânși în jurul unui lucru minunat: o jucărie pe care desigur au găsit-o în vreo ladă de gunoi. Se îmbulzesc toți să vadă, să pună mâna pe jucăria care niciodată nu le fusese atât de aproape.

Dar iată, în aceeași clipă, din susul străzii se ivește un camion gonind cu o viteză nebunească. Lumea de pe margini încremenește. Ceata de copii nu mai are timp să se răspândească. Fiecare își dă seama de tragedia ce va avea loc. Dacă șoferul nu stopează sau nu-și schimbă direcția, atunci camionul va lovi drept în mijlocul grupului de copii. Clipele trec fulgerător... O femeie țipă; câțiva bărbați își zbat cu disperare brațele; însuși Jack Landi e gata să se așeze laolaltă cu alții în fața mașinii. Dar zadarnic se mai așteaptă o minune... Zadarnic. Încă o clipă și nenorocirea este înfăptuită, camionul izbește în plin. Roțile scrâșnesc și zdrobesc sub greutatea lor făpturile fragede ale copiilor... Mâini, capete și picioare se frâng. Sângele țâșnește pe caldarâm. Strigăte și blesteme, bocete și înjurături împânzesc aerul. Lumea dă năvală spre ucigaș. L-ar sfâșia în bucăți, deși cu asta nu s-ar răscumpăra niciuna din viețile nimicite. Dar apar polițiștii și-l ocrotesc. Copiii uciși sub roți sunt negri; bărbații care au înconjurat camionul sunt negri; dar șoferul e alb. Jack Landi îl privește uluit. Atâta seninătate în privirile unui om care nu din nebagare de seamă a ucis atâtea vieți fragede, poate în singura lor clipă fericită. Polițiștii îl

păzesc de furia mulțimii. Legile americane nu dau voie mulțimii negre să pedepsească un criminal alb – dar legile americane închid ochii de câte ori un negru este linșat de o mulțime albă. Ucigașul rânjește batjocoritor adresându-se unui polițist:

— Și ce-i dacă i-am omorât?... Erau doar niște păcătoși de negri!

Se urcă apoi în mașină nepăsător. Are destui bani să închidă gura polițiștilor...

Cutremurat de furie neputincioasă, Jack Landi se desprinsese din mulțime și se îndreaptă alergând spre spital, cu obrajii brăzdați de lacrimi. Intră. Coridoarele reci: se părea că e mai frig înăuntrul spitalului decât afară. Jack Landi puse în treacăt mâna pe țeava unui calorifer: gheață! Pe geamuri se mai păstra încă desenul gerului de dimineață. O soră de caritate îi văzu gestul și zâmbi cu amărăciune:

— Te așteptai să ardă?

— Bine, dar aici e spital... mormăi Jack.

— Spital de negri...

— N-are nicio importanță... Sunt bolnavi...

— Destui bolnavi și destul de grav...

— Șeful spitalului are fonduri... trebuie să aibă fonduri...

— Taci din gură! Să nu te-audă cineva...

Jack Landi strânse pumnii. Îi era scârbă. Cunoștea spitalul de mulți ani: stăruia aceeași mizerie de totdeauna – era doar un spital pentru negri... Cât despre doctori, aceștia erau dintre aceia care neputându-se plasa în altă parte, se refugiaseră aici, pentru ca apoi, la prima ocazie, să fugă lăsând altora, tot atât de nepricepuți, să le continue opera: neomenie, brutalitate și nepăsare pentru viața bieților negri doborâți pe paturile spitalului.

Cine intra în spital putea fi sigur că se apropie de moarte; mai bine s-ar fi îngrijit singur. Doctorii se mulțumeau să-i înregistreze în catastif, iar dacă se întâmpla cumva să se răzvrătească vreunul, le urgenta sfârșitul fără nicio remușcare, fără teamă de pedeapsă. Poliția, doctorii și patronii formau o trinitate asupritoare până la sânge.

— Pricep... murmură Landi... Teroarea... n-ai voie să scoți un cuvânt. Oriunde te-ntorci...

Sora îi prinse brusc brațul. La capătul coridorului se ivise halatul cuiva.

— Cauți pe cineva? Întrebă sora.

— Pe Betty Landi...

- O cunosc...
- E soția mea... trebuie să nască... poate o fi și născut chiar...
- N-a născut încă... Du-te în salonul din fund...

Jack Landi, cuprins de emoție, porni înainte pe coridor. O ușă se deschise în dreapta și cineva împinse afară un cărucior. Pe cărucior, întins un corp omenesc, acoperit cu un cearșaf murdar – numai pete roșcate și gălbui. Jack Landi tresări înfiorat lipindu-se fără voia sa de perete și privi amețit spre cărucior. Fără îndoială că era o femeie moartă – una din nenumăratele victime ale sărăciei și ale bolilor care bântuiau cartierul. O duceau desigur spre morgă. Prin deschizătura ușii se mai vedeau încă alte trei cărucioare. Așteptau să fie încărcate cu leșuri: mame ori fete tinere. Vor fi avut și ele nădejdi, vor fi iubit pe cineva, vor fi visat că într-o zi negrii nu vor mai fi urâți pentru culoarea pielii lor și că America va deveni cu adevărat o țară liberă și bogată, pentru toți oamenii muncitori. Acum, toate acestea se sfârșiseră... Femeile porneau spre întunericul morții fără ca vreuna din speranțele lor să se fi împlinit. De le va plânge cineva sau nu le va plânge nimeni, pe doctorii albi nu-i interesa.

Nu, nu! Așa ceva nu se mai poate suporta; nu ești în stare să-ți înăbuși revolta. În fața unor tablouri ca acestea îți dai mai mult seama de necesitatea luptei în care te-ai angajat... Jack Landi prindea firul propriei sale vieți...

În sfârșit, ajunsese în salonul din fund. Intră amețit, puțin neîndemânatic, stânjenit că se găsește singur, bărbat sănătos, într-un salon plin până la refuz cu femei amărâte. Unde s-o descopere pe Betty printre atâtea chipuri necunoscute? Se vede treaba că numărul bolnavelor se înmulțise – fiindcă în multe paturi femeile zăceau câte două laolaltă. Bineînțeles, n-avea nicio importanță că multe dintre ele sufereau de boli molipsitoare și că puteau primejdui și viața vecinelor.

Jack Landi își roti buimăcit ochii de-a lungul celor două șiruri de paturi, mototolind fără rost în mâini pălăria. Femeile îl priveau cu seriozitate, așa cum privesc toți bolnavii pe cineva sănătos, venit din afară, din viața orașului...

— Betty, ești aici? Întrebă el fără a fi în stare să se miște din loc. Hei, Betty!

De pe la mijlocul salonului, un cap răvășit se înalță dintre perine. Jack Landi nu recunoscuse în chipul acela slăbit și descărnat, chipul soției sale. I se părea că trăiește o zi aievea, una din scenele de

coșmar, când friguri înfricoșătoare îți tulbură somnul.

— Aici, Jack!... o auzi el șoptind. Vino aici...

El se apropie. Îi tremurau picioarele. O privea țință, nedumerit. Dumnezeu, cât de mult se schimbase în câteva zile de spital! Pomeții obrazilor se ascuțiseră și mai tare; arătau acum ca niște colțuri de piatră. Pelița de sub pleoape se umflase în pungi vinete. Ochii aveau o uitătură aiurită, iar brațele zăceau scoase peste pătură. Își pierduse toată robustețea și sănătatea de mai înainte.

Pe Jack Landi îl trecură sudori reci. Teama că pruncul din pântec, cel de al cincilea pe care îl așteptau, și-a pierdut demult viața, îl săgetă ca o lovitură de cuțit. Se așează moale pe marginea patului, îi prinse palmele reci într-ale lui. De abia reuși să îngâne:

— Ce-au făcut din tine, Betty?!

Femeia îi dezmiardă mâinile în neștire, cu acea nerăbdare și frică tănuită că nu-i va fi dat să-l mai aibă atât de aproape.

— Așa suntem toate, Jack... murmură ea cu o voce slabă.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce înseamnă toate acestea? Nu vă îngrijește nimeni aici? Nu vă dă nimeni nimic de mâncare?

— Nu prea, Jack... De când m-ai adus la spital, n-am văzut niciun doctor...

— Și când o fi... cum să zic... Când va fi să naști?

— Nu știu, Jack... Dacă mă mai îndeamnă ceva să trăiesc, sunt copiii și tu... Altfel...

— Betty! șopti omul cu durere și-i strânse palmele la piept. Fii cuminte, Betty!

Ea începu să-i povestească despre nemiloasa îngrijire de care au parte femeile negre din Harlem. Cu hrana pe care le-o servesc, de abia poți îndestula un copil. E o hrană mizeră, un fel de zeamă fără grăsimi, săracă și grețoasă ca pentru porci. Doctorii albi spun adeseori că o femeie neagră nici nu merită mai mult. Nu se face niciun fel de separație între bolnavi. Astfel, în salonul ei se află destule femei gravide, dar și destule tuberculoase sau altele chinuite de felurite boli molipsitoare. Înghit toate același aer și mănâncă din aceleași vase. Asistența medicală se reduce la o vizită sumară, întâmplătoare. Medicamente nu se dau decât în cazuri extreme și atunci cu zgârcenie, de parcă s-ar întoarce pământul pe dos dacă s-ar însănătoși o femeie neagră. Câte femei mor pe zi și câți copii îndeosebi?! Ai înnebunit dacă le-ai ține socoteala. Mai neomenos e faptul că nu știe nimeni când mor,

nu le veghează nimeni ultimele clipe. Îți dai seama de asta dea abia după ce se întinde mirosul prin salon.

— Da, Jack... asta-i viața ce o ducem aici... sfârși Betty de povestit. Și toate acestea fiindcă suntem negre...

Jack îi dezmierdă cald, obrazul. Își iubea mult soția. Era doar mama celor patru fii ai săi. Cu ea își împărțise toate durerile și bucuriile trecutului. Câte amintiri luminoase și câte întunecoase nu mai stăruie și acum în mintea lor! Împreună pătimiseră, împreună își creaseră și clipe fericite... Tot împreună vor merge și înainte...

Dar, Jack Landi se simțea atât de doborât, atât de istovit! Ultimele întâmplări îl încercuiseră cu prea multe lanțuri, din hățișul cărora orice evadare părea deșartă. Făcu totuși un efort. Era încredințat că toate vor fi învinse. Nicio piedică nu-i de neînlăturat... Betty se va face sănătoasă, el va găsi de lucru în altă parte, oricât de greu ar fi, căminul lor totuși va răsună de gălăgia și râsul copiilor... oricâte năpaste i-ar paște, le vor înfrunta, le vor învinge pe toate... Simții numaidecât nevoia să-i împărtășească acest gând, s-o facă și pe ea să creadă în această miraculoasă spumă a speranțelor.

— Se va sfârși, Betty... Toate durerile au capăt...

— Adevărat! murmură ea însuflețită. Toate trebuie să se sfârșească. Odată trebuie să fie bine...

— Adu-ți aminte prin câte am mai trecut...

— Știu, Jack...

— Va veni o zi în care nici n-o să credem că noi le-am îndurat.

— Sunt convinsă, Jack...

— Aș vrea să te întorci acasă...

— Și mie mi-e dor de casă, Jack!

— Dragă Betty, o să fie minunat, nu-i așa?!

— O să fie, dragul meu... Văd zilele noastre viitoare mai luminoase ca niciodată!

Dispăruse orice durere. În colțul acela de lume, doi oameni simpli își construiau în imaginație fericirea. Stăteau foarte aproape, încălziți de acea binefăcătoare apă a visului din care nu se puteau smulge atât de repede. Aveau încredere în viitor și se agățau de catargele lui ca într-un lent și neștiut naufragiu. Beția asta le dădea noi puteri, îi trecea peste condiția nemiloasă a prezentului. Nici de cele din preajmă nu-și mai dădeau seama.

Betty întrebă de băieți. Zâmbea amintindu-și-i, interesându-se

de fiecare în parte, înduioșindu-se pentru toate nimicurile care îi evocau. Îl ascultă apoi pe Jack vorbindu-i despre greva lor.

— A fost la mine Hart, azi dimineață... șopti Betty.

Omul își înălță aprig privirile și se apropie strâns de ea, cercetând-o cu disperare, de parcă mâna nevăzută a lui Hart ar fi putut-o lovi. La acest videșug nu se gândise. Îl crezuse întotdeauna capabil pe Hart de orice și totuși, nu bănuise c-ar fi putut îndrepta atacul direct, chiar asupra lui Betty. Să nu aibă omul acela pic de suflet? Atât de mult să-l orbească slugăritul la patron, încât să devină la fel de odios ca și patronul?

— Și ce ți-a spus, Betty? Întrebă el cu glas sugrumat de spaimă.

— Că dacă nu te prezinți mâine la lucru...

Jack Landi nu mai putu răbda. Fapta lui Hart i se părea de-a dreptul criminală. Scrâșni cu toată mânia:

— E o bestie... Am știut asta întotdeauna... E o bestie...

Femeia își lipi obrazul de obrazul lui, încercând să-l liniștească.

— Nu mi-i frică, Jack... murmură ea cu tărie. Mie nu mi-i frică...

— Dar, Betty...

— Trebuie să știi un lucru, Jack: eu nu te îndemn să-ți trădezi tovarășii...

— Atunci?... spuse omul alarmat... Atunci, tu... el spunea că tu...

— Nu te gândi la mine...

— Dar e cu neputință, Betty... Mintea mea nu poate pricepe... Cum îți închipui c-am să-l las pe Hart...?

— Gândește-te la rostul grevei, Jack... îl întrerupse ea cu hotărâre.

— Mă gândesc...

— Cu orice preț, greva trebuie să reușească...

— Va reuși, Betty...

— Și dacă se cer jertfe pentru această reușită, trebuie să le faceți...

— Dar de ce jertfa ta? De ce...?

— Nu sunt și eu muncitoare la fabrica de cherestea? Nu fac parte deci dintre greviști?

— Dar asta n-are nicio legătură cu greva! Tu ești acum o simplă femeie care trebuie să nască...

— Te-nșeli, Jack... Sunt alături de voi toți, acolo, gata să lupt și să înfrunt totul...

— Dar tu nu-nțelegi, Betty, că patronul încearcă să lovească în cei slabi? Trebuie oare să-l las să facă orice crimă ca să-și ajungă scopurile lui mârșave? Dacă n-a reușit cu comitetul de grevă în totalitatea lui, vrea să ne zdrobească pe la spate, ca un laș, pe fiecare în parte. Nu m-ar mira ca și lui Walter și Clarei și lui moș Tom să li se fi spus același lucru: „Dacă nu veniți la lucru, vă ucid!...”

— Am să mă apăr, Jack... Nu te tulbura atât...

— Dar astea sunt condiții prielnice pentru o naștere, Betty? Patronul știe că tu ai nevoie de liniște...

— Tu știi că nu-mi pasă!

— Betty!...

— Da, da... i-am răs lui Hart în față și i-am spus răspicat că nu mi-i frică...

— Nu mi-am închipuit niciodată că vom ajunge aici...

— Asta-i arma patronilor, Jack! Cu asta vor să ne înăbușe revolta pe buze: acoperindu-ne cu pământ. Uite, Jack! A fost aici o amărâtă care trebuia operată urgent: ceva foarte grav... și doctorul nici n-a vrut să audă de operație decât dacă i se plătește imediat o sumă de bani pe care știa bine că n-avea de unde să o ia... Amărâta aceea era singură pe lume... Degeaba l-a implorat pe doctor și i-a promis că-i va sluji după operație toată viața... Nimeni nu s-a uitat la ea. Au luat-o după câteva ceasuri pe cărucior și au dus-o...

Jack Landi n-o mai asculta. Se gândea că trebuie să facă numaidecât ceva. Se va duce la Partid, îl va căuta pe Walter, îi va cere să-l ajute. Jack Landi nu va lăsa cu niciun chip să i se ucidă soția și al cincilea prunc, doar fiindcă un netrebnic de patron vrea să-și deschidă fabrica cu orice preț, vrea să-i silească să muncească iar pe un salariu de mizerie. E adevărat: patronii sunt puternici – capitalul are de partea lui toate forțele: armată, poliție, tot. Totuși trebuie să facă ceva. Nu de jertfa lui Betty depinde soarta grevei. Asta va însemna doar o răzbunare și cel mult o amenințare pentru ceilalți. De aceea Jack Landi îi va căuta pe toți membrii comitetului de grevă, să intervină undeva, să-l împiedice pe Hart să săvârșească o asemenea mișelie.

— Eu trebuie să plec, Betty... spuse el ridicându-se de pe pat.

Femeia îi văzu flacăra jucăușă între pleoape. Simți că mânia lui este de nestăvilit.

— Ce ai de gând să faci, Jack? Întrebă ea cu teamă.

— Fii liniștită... N-am nicio poftă să înfund închisoarea pentru

pielea lui Hart sau a patronului.

— Asta n-ar rezolva nimic, Jack... Iată de ce te întreb...

— Cunoaște Walter un doctor foarte bun... Vreau să-l aduc aici să te vadă...

— Și crezi că o să-i permită intrarea în spital?

— Atunci te scoatem de aici... Te mutăm în altă parte...

— Jack!?

— Da, Betty...

— Îți mai aduci aminte ziua în care am primit primul salariu?

— Da, Betty... Bob avea trei ani și i-am cumpărat sandale... Dar de ce mă întrebi?

— Mi-i dor de băieți, Jack... trimite-mi-i după masă să-i văd.

— Bine, Betty... am să-i trimit... De altfel, am să revin și eu...

Betty surâse cu tristețe. Îl privi adânc în ochi, apoi se uită îndelung în urma lui, așa cum te uiți după un om pe care presimți că n-ai să-l mai vezi niciodată.

IV

Regionala din Harlem a Partidului Comunist se afla pe o stradă apropiată de spital. Jack Landi mai avea doar câțiva zeci de metri ca să ajungă, când se întâlnește cu moș Tom Power. Văzându-l așa de grăbit și necăjit, moș Tom îl opri:

— Hei, Jack! Ce-i cu tine în halul acesta?

Omul îi povestește repede despre ceea ce se întâmplase. Îi vorbește ca unui tovarăș bun, de la suflet la suflet. Moș Tom Power făcea parte dintre acei puțini muncitori albi care se simt legați cu trăinicie de muncitorii negri. Viața din fabrică și participarea la grevă îi apropiase și mai mult. De altfel, între toți membrii comitetului de grevă se încheasera o prietenie de nezdruccinat. Lupta îi căluse deopotrivă.

Moș Tom îl ascultă într-adevăr fără murmur. Îi înțelesese durerea. Erau doar pătrunși de aceleași simțăminte și necazuri. Ar fi vrut moș Tom Power să-l îmbrățișeze pe truditul și chinuitul Jack Landi; ar fi vrut să-i îmborsăvească credința și însuflețirea pentru luptă; dar ceva îl împiedica. Peste dorința lui de a-l ajuta stăruia ca o umbră uriașă altă amenințare. Se părea că sunt hăituiți fără nicio putință de eliberare...

— Și unde ai să te duci acum, Jack?

— Să caut un doctor... Am să-l rog pe Walter să m-ajute... Mă duc la sediu, trebuie să fie acolo...

— La sediu? Nu, nu se poate să mergi acolo. Te-ar aresta și pe

tine ca pe Walter. Sediul e supravegheat.

— Cum, Walter a fost arestat?

Jack Landi primi vestea încremenit. Tot nu-i venea să creadă. Una după alta, din toate părțile, loviturile cădeau cu vrăjmășie asupra lui. Își încleștă brusc, mâna, de brațul bătrânului.

— Dar pentru ce? scrâșni el nestăpânit. Spune-mi moș Tom: pentru ce?...

— Comunist... șopti celălalt.

— Asta patronul a făcut-o...

— Nu-l uita nici pe Hart...

— Adevărat. Hart știa că-mparte cărți pe la tovarăși...

— Și pe King-Piticul l-au arestat...

— Nu se poate!

— Și pe Isaac-invalidul... continuă bătrânul Power.

— Atunci... murmură Jack, și pe noi...

— Da... o să ne vie și nouă ceasul...

— Tot comitetul de conducere a grevei, moș Tom?

— Pe rând, Jack...

Aici, în plină stradă, nu putea fi încă nicio primejdie. În lumea nesfârșită și pestriță care mișuna la ora aceea prin cartier, cu greu i-ar fi putut descoperi. Poliția îi va aștepta probabil în pragul casei. Ori, dimpotrivă, îi va lăsa, o vreme încă liberi urmărindu-le fiecare mișcare, pentru a-i înhăța totuși, într-o bună zi.

— Ce cred ei, moș Tom, că-n felul ăsta vor sparge greva?

— Vor să-i smulgă comitetului autoritatea asupra muncitorilor... răspunse bătrânul.

— Șantaj! scrâșni Jack Landi.

— Spune-i cum vrei...

— Nu m-ar mira să vină și pe la noi, care am rămas liberi, și să ne amenințe...

— M-am gândit la asta... E foarte posibil...

— De la mine n-o să scoată niciun cuvânt...

— Asta nu-i de ajuns, Jack...

— Ce-ar mai trebui de făcut, moș Tom? S-ar spune că ești cel mai bătrân dintre noi și-ai putea lua locul lui Walter... Oare nu-i de datoria noastră să întreprindem ceva? Să ne sfătuim mai întâi, nu?

Moș Tom Power își frământa bărbia în palme.

— E primejdios să mai ținem acum consfătuiri... copoii sunt pe

urmele noastre...

— Atunci?

— Vom lucra altfel, Jack... Vom trece din om în om, pe la fiecare...

— Adevărat, moș Tom... Trebuie să-i ținem permanent încordați...

— Exact, pichetele vor rămâne mai departe în jurul fabricii. Am vorbit și cu Clara... și la momentul potrivit vom ieși în stradă...

— Manifestație?

— Da, manifestație... proteste scrise; vom cere eliberarea arestaților...

— Și dacă nu ne vor mai lăsa răgaz pentru asta?

Se priveau cu un amarnic surâs de prietenie și înțelegere a oropsitei lor sorți. Evenimentul acesta nu-l prevăzuseră, deși știau bine că prigoana împotriva comuniștilor se înăsprise în America mai rău decât în orice altă țară capitalistă. Întrebarea, nedumerirea lui Jack, îl puneau în fața unei situații și mai grele: să nu poți lupta, să-ți înăbuși orice strigăt de revoltă, să fii răpus din senin...

În sufletul lui Jack Landi se adunau mii de suferințe, învâlmășite una cu alta, ca într-un clocot. În mintea lui se încâlceau scene pline de plâns și mizerie: copiii care așteaptă acasă o bucată de pâine, soția la spital în preajma nașterii, mai primejduită decât oricine...

— Spune, moș Tom! reveni vocea aspră a lui Jack Landi. Ce facem în acest caz?

Bătrânul tăcu o clipă. Fața îi strălucea totuși sub lumina unui zâmbet de copil, stăruitor în colțul buzelor. Ochii lui mici și jucăuși sclipiră. Chipul lui arăta atât de bun, atât de liniștit, de parcă nicio primejdie nu i-ar fi amenințat.

— În acest caz e limpede... murmură el cu oarecare voioșie. Ne vom bucura de închisoare...

— Ne vor condamna, nu-i așa?

— N-au nici măcar pentru ce ne acuza, Jack... Asta să-ți intre bine în cap. Ne vor ține pur și simplu la închisoare până se vor plictisi... ori până-și va aranja patronul socotelile...

— Ori până ce vor inventa ceva pe seama noastră... îl întrerupse Jack. Dar crezi că vor îndrăznii oare?

— Tu crezi că judecătorii sunt mai buni? Nimeni n-o să le ceară justificare pentru ceea ce fac împotriva noastră... Judecătorii sunt

cumpărați...

— Ah, moș Tom... Ei pot chiar să ne omoare...

— Să ne omoare pe noi? Și ce vor realiza cu aceasta? Au omorât toți muncitorii? Nu Jack, ne vor scăpa! Va veni și ziua lor, oricâte nelegiuiri vor face. Nu trebuie să-ți fie frică.

— Nu mi-i frică, moș Tom!

— Atunci, capul sus și îl dârz, Jack! Vino-n gangul ăsta să ronțăim ceva... Mi-a dat Clara ceva pâine și carne fiartă. Haide, încearcă să înghiți ceva, că nu se știe...

Se așezară jos, pe cimentul ud al gangului. Dintr-o legătură, moș Tom Power scoase mai întâi pâinea. O privi amețit. Pâinea avea o culoare proaspătă și rumenă. După atâtea zile de foame, li se păru amândurora sărbătoare. Moș Tom o frânse în două. Îi oferî celuilalt o jumătate. Jack întinse mâinile încet, ca într-un fel de extaz. Toată făptura îi fu străbătută de fioruri ne mai cunoscute până atunci. O ridică până la înălțimea ochilor și nu se mai sătura privind-o. Dar nu mușcă din ea. Era în asemenea măsură de hămesit că și-ar fi încolțit dinții în miezul pâinii, aidoma unui câine flămând ar fi gonit apoi pe străzi, strigând ca un dezmetic:

— Uitați-vă oameni buni! După atâtea zile de foame, am în sfârșit o bucată de pâine...

Dar Jack duse încet pâinea la gură, își lipi buzele de coaja rumenită și stăruî în acest sărut mic, omenesc.

Moș Tom rupse și carnea în două părți, de asemenea egale. Jack Landi tresări și se înălță brusc în picioare:

— Stai, moș Tom... Stai puțin!...

— Ce-ți mai trece prin cap? Întreabă bătrânul nedumerit.

— Eu am să mai rabd... Da, da... Am să mai rabd...

— Ei și? Nu cumva nu vrei să primești?

— Ba da... Desigur... Îți mulțumesc mult...

— Ei, lasă astea...

— Vreau s-o duc însă la copii... Am să păstrez o parte și pentru Betty...

— Fă cum vrei... murmură moș Tom. Atunci te duci acasă?

— Mă duc acasă.

— Du-te, Jack!

Totuși Jack mai rămase o clipă. „Ce minunat om e bătrânul ăsta!...” cugeta Tom în sinea sa. Ar fi vrut să-i spună acest lucru dar

cuvintele nu-i veneau pe buze. Ar fi vrut să-l îmbrățișeze. Îi întinse mâna.

— Curaj! mai adăugă bătrânul.

— Sunt pregătit pentru orice... răspunse celălalt.

— Eu am să trec pe la fiecare să le vorbesc...

— Și eu, moș Tom. Vino la noapte la mine, ne-om mai sfătui...

Am s-o chem și pe Clara...

— Bine, am să vin...

— Oricum, trebuie să reușim. Greva trebuie menținută cu orice preț, moș Tom!

— Desigur, Jack... n-ai teamă...

Jack Landi își vârî alimentele în buzunar și se îndreptă spre casă. Moș Tom Power rămase în gang să-și înfulece tainul dăruit de Clara Jeffrey.

Dar Jack Landi nu găsi pe nimeni acasă. Ușile stăteau larg deschise, ca după o răvășire în grabă, ca după scormonirea cuiva nepoftit. Privi în jur cu strângere de inimă. Nu pentru că odaia era pustie și nu pentru că în aceste clipe ar fi avut nevoie de prezența copiilor, ci pentru că simțise ceva vrăjmaș, ceva de neînțeles pândindu-l din umbră.

Jack Landi se învârti stingher de colo până colo, negăsindu-și nicăieri locul. Căuta să-și facă singur curaj.

— „Fără îndoială... își zise el, băieții trebuie să fie pe undeva, pe vreun maidan, la scotocit în lăzile cu gunoaie... Se vor întoarce, desigur...”

Era însă așa de tristă casa fără ei! Și frigul care o înghețase de tot, și vântul care se furișa prin geamurile sparte!... Din țevile plesnite se scurgeau pe pereți șiruri neconținute de apă. Ar trebui să caute pe undeva două-trei lemne, să ardă în soba de tablă, să mai încălzească odaia. Dar lemnele costă cel puțin câțiva cenți și el n-are niciunul măcar. De cerut, nu știe de unde să mai ceară. Toate cocioabele sunt deopotrivă bânuite de sărăcie.

Se întreba, cum vor reuși copiii să doarmă în nopțile viitoare, după ce va ninge și se va întetii gerul? Va trebui să-l trimită numaidecât pe Bob să găsească pe undeva câteva scânduri. Ori de nu, vor fi nevoiți să arunce în foc ultimele lucruri din casă: dulapul, masa, scaunele...

Jack Landi era nerăbdător să-și revadă copiii. Măcar pe ei să-i

știe în siguranță, sub grija lui Bob, și dacă poliția îl va mai lăsa liber câteva zile, atunci va reuși s-o salveze și pe Betty... va mai avea un nou prunc... și oricât de ne-ndestulătoare-i casă, totuși vor trăi... vor trăi...

Clipele treceau istovitor de greu. Grijiile din ultimele zile îl copleșiseră. Mereu alte întrebări, alte îndoieli. Ca o rană vie din care smulgi fără milă cu cleștele și ultima fibră de carne i se părea ceasul acela de cruntă așteptare. Ar fi vrut să se astâmpere într-un fel, să nu-și mai chinuie cugetul cu noi presimțiri, dar apăsătoarea umbră îl urmărea, se arunca mereu asupra-i, chinuindu-l neîncetat.

Continuă să se agite de-a lungul odăii urmărind cu înfrigurare orice zgomot și mișcare din afara casei. Trebuia să facă ceva, să scape într-un fel sau altul de starea aceasta îngrijorătoare. Așeză carnea și pâinea, fără să le guste, în dulap. Deodată duse mâna sub pieptarul cămășii, își aduse aminte că ține ascuns acolo „Manifestul Partidului Comunist”. Scoase cartea și începu să citească. La început fu greu, cuvintele i se păreau încâlcite și de neînțeles din cauza neliniștii, care-l mai stăpânea încă; apoi, cititul îl prinse cu o voluptate nouă, aproape nereștinută. Era ca un balsam leucitor al suferințelor vechi și noi. Așa cum, printr-o minune, ai lua cu mâna durerea dintr-o rană deschisă. Jack Landi se concentră cu toate forțele minții sale asupra celor scrise în manifest, nelăsând să-i scape niciun cuvânt, forțându-se să priceapă totul. Se plimbă de colo până colo, încet, liniștit, citind cu glas tare. În felul acesta i se mai molcomeau apele. Citea:

— „... în aceeași măsură în care se dezvoltă burghezia, cu alte cuvinte capitalul, în aceeași măsură se dezvoltă și proletariatul, clasa muncitorilor moderni, care nu trăiesc decât atâta vreme cât munca lor mărește capitalul. Acești muncitori care sunt siliți să se vândă cu amănuntul, sunt o marfă ca oricare alt articol de comerț și de aceea supuși deopotrivă tuturor peripețiilor concurenței, tuturor...”

Jack Landi pricepea bine. Sudoarea lui și a tovarășilor săi din fabrica de cherestea nu făceau nimic altceva decât să-i mărească patronului averea. Toți laolaltă erau niște sclavi buni doar atâta timp cât patronul îi mai putea folosi. Jack Landi se oprise în mijlocul odăii și se gândea la dreptatea celor scrise în carte. Firește că-n carte trebuie să se mai afle răspunsuri și la altă sumedenie de întrebări, nedezlegate până atunci.

Vru să continue lectura, când deodată ușa se dădu violent în lături. În pragul ușii, copiii. Înnebuniți de spaimă: doar trei... cei mai

mici. Într-o fulgerare de clipă, omul îi numără de câteva ori... doar trei. Cel mai mare lipsea. Țipând și învâlmășindu-se, băieții alergară înnebuniți spre el, îi încolăciră picioarele, se agățară cu disperare neputincioasă de hainele lui. Scânceau și tremurau. Jack Landi număra în neștire creștetele capetelor, trecându-și palmele lacom, de zeci de ori, de la unul la altul. Privea încă ținut spre ușa căscată larg, așteptând s-apară și cel de al patrulea băiat... nimic. Pătrundea doar gerul. O aripă de vânt legăna ușa de colo până colo. Nu venea nimeni. Golul din fața lui sălta de închipuiri.

— Unde-i Bob? întrebă el cu teamă. Spuneți-mi unde-i Bob? și Jack Landi se plecă în genunchi, cuprinzându-i pe toți între brațele sale, trecându-și înfricoșat ochii de la unul la altul.

Copiii n-avură curajul să răspundă dintru început. Hohotiră și mai sălbatic în plâns.

— Unde l-ați lăsat pe Bob? strigă el scos din fire.

— În stradă... șopti stins unul din băieți. L-au împușcat...

— L-au împușcat... repetă tatăl ca un ecou și se înălță, depărtându-se spre pragul ușii.

Copiii îl priveau cu spaimă. Era în figura tatălui lor o lumină răvășită de tristețe.

— N-a făcut nimic, tată... șopti unul din ei.

— Niciunul din noi n-am făcut nimic... adăugă al doilea.

Jack Landi îi auzea ca-n vis. Lipit de pragul ușii, privea într-un punct neștiut.

— Fusesem doar la gunoaie și ne-ntorceam acasă liniștiți... continuă să povestească primul băiat. Prin dreptul bisericii s-a întâmplat. Cineva strigă polițistului: „ăștia sunt băieții lui Jack Landi...”. Atunci Bob s-a întors cu fața spre polițist și polițistul a tras cu pistolul...

Jack Landi închise ochii. Îl vedea întins pe caldarâm. Înțelegea.

— Ce-i dacă te cheamă Jack Landi, tată? întrebă băiețașul.

— Mă cheamă Jack Landi și sunt un muncitor negru... murmură tatăl.

— Dar n-am făcut nimic, tată!

— Nici nu era nevoie. Culoarea e de ajuns.

Copiii mai priveau fața desfigurată a tatălui. Jack Landi pierdu din ochi punctul acela neștiut al văzduhului și se hotărî să plece. Cu orice risc se va înfrunta cu ucigașii chiar acolo, în plinul străzii.

Vru să mai spună ceva, dar cuvântul îi rămase pe buze. Câțiva oameni îl aduceau pe Bob întins pe o pătură. În urmă veneau Clara Jeffrey și moș Tom Power. Îl așezară pe Bob în culcușul de paie. Clara spuse:

— Am fost acolo... am văzut... Hart i-a spus polițistului că-s băieții tăi...

Fără a rosti un cuvânt măcar, Jack îngenunche lângă trupul neînsuflețit al copilului, mângâindu-i în neștire obraji. Chiar dintre sprâncene cobora un fir de sânge ce se unea cu alt fir răsărit din colțul buzelor. Bob părea totuși că doarme. Moartea îl surprinsese probabil într-o clipă de bucurie. Pe gură îi flutura un surâs de nevinovăție și curaj. Doar între sprâncene, unde gaura glonțului era cât un sâmbure de măslină, se adâncise o cută.

Moș Power prinse în pumn umărul lui Jack Landi

— Fii tare! Trebuie să fi tare... De asta tot patronul va răspunde... Într-o zi viitoare va trebui să dea socoteală... Acum e legea lor, Jack. Și în fabrică și pe stradă, legea e aceeași: asuprire și crimă. Fii tare!... Trebuie să fi tare!...

Jack Landi sta mut. Niciun cuvânt, niciun gest. Îi curgeau lacrimi peste obraji copilului... Îl privea în neștire, înnebunit de durere...

V

Înmormântarea lui Bob fu hotărâtă pentru a doua zi după amiază.

Zeci și zeci de oameni, negri și albi, se perindară toată vremea pe la casa lui Jack Landi. Oameni săraci și mohorâți. Veneau să dea cel din urmă salut unui copil care plătise cu prețul vieții pentru credința tuturor.

Jack Landi sta încremenit lângă pervazul ferestrei, mâhnit și tăcut. I se părea că se află într-un vis urât, din care n-o să se trezească niciodată. Bărbații, tovarășii lui de la fabrica de chereștea și feluriți prieteni din cartierul Harlemului, veneau să-l încurajeze. Înceau să-i aducă mângâierea lor. Ura lor împotriva stăpânilor ucigași clocotea. Viața lor la întâmplare, plină de tot felul de nenorociri, avea să-și reia cursul. Dar în fața acestor drame, își jurau în gând că nimic nu va fi uitat, nimic nu va fi lăsat fără judecată. Înceau să-l încurajeze pe Jack Landi, dar Jack Landi ajunsese într-o stare de nerecunoscut. Îi vedea pe prietenii săi mișcându-se prin odaie ca pe niște umbre din altă lume, le auzea vorbele încete și murmurul rugăciunilor și totuși nu era capabil

să priceapă nimic. sufletul lui, de asemenea, clocotea de revoltă și ură.

Ochii lui Jack Landi se încețoșară. Lacrimile stăteau gata să i se prelingă pe obraji. Își aținti privirile spre catafalcul mic din mijlocul odăii. Bob era acolo, nemișcat.

— Îi plăcea cartea... spuse el.

— Mai ai trei băieți, Jack... murmură Clara Jeffrey.

— Pe el îl iubeam mai mult... Era un băiat bun și inteligent...

— Vei mai avea un fiu, Jack...

— Degeaba!... scrâșni el. Degeaba... pe Bob n-am să-l pot uita niciodată...

Clara Jeffrey înțelegea bine acest sentiment. Era doar mama a zece copii și niciodată, din acea spumoasă tinerețe când îl cunoscuse pe bărbatul ei și până acum când tâmplele amândurora se argintaseră, niciodată dragostea lor nu se stinsese. Iar pe copii, pe toți zece deopotrivă, îi iubeau amândoi, nețărmut. Cum să nu priceapă ea cum te sfâșie carnea doar când unul e bolnav, cum îți pârlăjește inima doar dacă n-a mâncat într-o zi? Clara Jeffrey înțelegea bine durerea lui Jack Landi. Se gândi la Betty. Stătuse cu ea aproape toată noaptea. Chipul ei slăbit de suferință și durere se însenina ori de câte ori pomenea numele unui copil. Nu îndrăznise să-i spună nimic din cele întâmplate. Desigur că n-ar fi putut suporta. Asta ar fi ucis-o cu siguranță. O lăsase spre ziuă dormind istovită.

Jack Landi se desprinsese de lângă fereastră, merse până la dulăpior și scoase de acolo un fel de jucărie, un ferăstrău mecanic, lucrat stângaci dar minuțios până la ultima piesă...

— Asta el a făcut-o... zise Jack. El cu mâinile lui într-o noapte...

— Dar asta e treabă de inginer, nu-i așa? întrebă uluită Clara Jeffrey.

— Într-adevăr... treabă de inginer.

— Bob avea cap de inventator, Jack...

— Avea, Clara... Cu siguranță c-ar fi ajuns om mare, dacă i s-ar fi dat posibilitatea să învețe... Și iată...

Jack Landi își clătină capul îndurerat. Răsuca jucăria de pe-o parte pe alta și se minuna el însuși de măiestria cu care era lucrată. Își amintea de noaptea aceea, în ai cărei zori Bob îi arătase mica lui invenție.

— Și iată... adăugă el, mi l-au ucis... L-au împușcat pentru simplul motiv că era negru, copilul lui Jack Landi din comitetul de

fabrică... de ce, Clara?

Clara Jeffrey știa bine că asemenea suferință nu se poate stinge ușor. Ea trebuie numaidecât înlocuită cu îndârjire și luptă. Câte jertfe nu vor mai trebui să dea negrii din America!...

— Dar într-o bună zi... șopti Clara, moartea lui Bob va fi răzbunată... Auzi, Jack? Trebuie să crezi în asta ca-n lumina ochilor tăi... Ascultă-mă bine: Bob va fi răzbunat...

Jack Landi rămase tot lângă pervazul ușii, urmărind cu ochi goi pelerinajul celor din cartier.

Femeile aduceau flori. Flori uscate, flori de iarnă – dar care înfrumusețau în culori vii catafalcul. Veneau și băieți și fete: prietenii de joacă ori micii săi tovarăși de lucru din fabrica de cherestea. Se apropiau înfiorați de pătucul lui Bob, îi dezmierdau în neștire obrajii, plângeau deasupra lui și lacrimile cădeau peste obrajii vineți ai mortului. Fiecare îl striga, de parcă el ar fi putut răspunde:

— Bob!... Bob!...

Cei trei frați stăteau ghemuiți în culcușul vechi de paie, rezemați de perete. Priveau năuciți mulțimea de oameni care le trecea prin casă. Niciodată nu văzuseră atât de mulți oameni în casa lor. Odaia părea acum mai caldă. Câteodată se statorniceau clipe lungi de tăcere. Nu vorbea și nu se mișca nimeni. Se auzea numai sfârâitul lumânărilor în sfetnice și bătaile vântului de afară. Apoi, se relua înceata perindare prin fața catafalcului.

Într-un târziu sosi și moș Tom Power. Părea înfricoșat. Vorbi cu sufletul la gură și glasul lui sună nefiresc în liniștea tulbure a odăii:

— Poliția!... Auzi, Jack! Vin niște polițiști... Tare mi-i teamă că-l vor lua de aici...

— Pe cine să-l ia? Întrebă tatăl înmărmurit.

— Pe Bob...

— Taci!

— Degeaba... îi știu bine. Au mai făcut-o și altă dată...

— De ce, moș Tom? Cum se poate așa ceva?

— Uite că se poate... Îți iau mortul din casă și-l spânzură pe stradă...

Jack Landi se așeză cu brațele desfăcute în pragul ușii. Urlă ca o fiară:

— Nu-l dau... E copilul meu... Nu-l dau nimănui.

Chipul plin de groază și disperare se-ntoarse spre toți cei ce se

aflau în odaie și țipă încă odată:

— Ajutați-mă să nu mi-l ia... Mai bine să mă omoare și pe mine... Nu! Nu-l dau!...

În clipa următoare intrară polițiștii. Trei bărbați înalți și grași, bine hrăniți, cu mutre sălbătice și grosolane. Cu un gest brutal, îl azvârliră la o parte pe Jack și pătrunseră până în mijlocul odăii. Rânjeau. Jack încercă din nou să li se așeze în față, dar fu izbit și îmbrâncit cu dușmănie în lături.

— Să nu mi-l luați... șuieră Jack Landi. Vă implor să nu mi-l luați...

Polițiștii hohotiră în râs cu dezgust. Nimeni nu îndrăzni să se miște. Unul dintre polițiști spuse cu mândrie:

— Ăsta e... îl recunosc... Vezi cum l-am pocnit?

— Ești ochitor bun... adăugă altul. Drept între sprâncene l-ai atins...

— Bravo! zise și al treilea. Bravo! Pe săptămâna asta tu iei premiul...

— Am să vă fac cinste... mormăi ucigașul. Merită să bem un păhărel.

Mai mult nu se întâmplă nimic. Ucigașul venise doar să le demonstreze camarazilor săi că-i un țințaș strașnic. Pentru a fi doborât dintr-un glonț un pui de negru, avea să primească un premiu de câțiva dolari. În timp ce pe Bob îl vor duce la groapă, ei vor chefui nepăsători într-o tavernă.

Polițiștii părăsiră casa scuișând și ferindu-se ca de molimă să nu-și atingă veșmintele de oamenii negrii.

VI

După amiază pe la orele patru, convoiul porni spre cimitir. Vântul devenise tăios. Pe cer călătoreau nori groși. Gerul părea și mai ascutit. Moș Tom Power spuse cuiva:

— Poate că la noapte ninge...

— Ar fi mai bine... Când ninge nu-i așa de frig.

În fruntea convoiului, copiii deschideau calea cântând.

Tot cam pe la ceasul acela apăruse și ziarul negrilor din Harlem. Pe prima pagină era publicată fotografia lui Bob, iar deasupra, cu litere mari, scria: „O nouă crimă a patronilor albi”. Fotografia îl arăta pe Bob Landi râzând. Părea așa de viu și ochii lui atât de strălucitori, încât și mai neadevărat părea faptul că el totuși sta întins în sicriul strâmt, ce

avea să coboare curând în pământ.

Tot cartierul Harlem află cele petrecute. Și toți veniră să însoțească pe copilul muncitorului Jack Landi. Niciodată până atunci nu fusese dus cineva la groapă cu atâta mulțime și cu atâta impresionantă reculegere colectivă. Veniseră toți muncitorii de la fabrica de cherestea, veniseră docherii din porturi...

Printre cetele de oameni care asistau pe margini la trecerea cortegiului, trecu deodată o șoaptă:

- Se zice că la cimitir o să se țină cuvântări...
- Cine o să vorbească?
- Clara Jeffrey... E cea mai în vârstă dintre muncitori...
- Vreau s-o ascult...

Astfel, noi oameni se alăturau convoiului și cu fiecare clipă convoiul se îngroșa. Nimănui nu-i păsa de frig.

În urma copiilor care cântau un imn de îngropăciune, fete tinere purtau coroanele cu flori. Patru bărbați duceau pe umăr sicriul. Jack Landi mergea încadrat de moș Tom Power și de Clara Jeffrey.

Se cunoștea bine că-i înmormântarea unui sărac, a unui amărât de muncitor. Oamenii erau nu numai prost îmbrăcați, dar foarte mulți dintre ei arătau de-a dreptul ca niște cerșetori. Cu câte o cămașă zdrențuită, strânsă pe trup și cei mai mulți cu foamea întipărită pe chipuri.

Toți vorbeau despre Bob cu duioșie, ca despre un copil al lor, ca despre un frate care se sacrificase pentru izbânda cauzei lor.

Jack Landi își recăpătase acum cumpătul. Moș Tom Power se aplecă înspre el și-l întrebă:

- Betty tot nu știe?
- N-avea niciun rost să-i spun... Poate că-n ceasul ăsta e chiar pe masa de operație...

— Da, înțeleg... murmură bătrânul. Dar când mă gândesc că n-o să-l mai vadă niciodată...

— Nu puteam totuși să-i spun... În loc de unul a-și fi avut trei morți...

— Da, lovitura ar fi fost prea mare.

— Celui care o să se nască, să-i dai numele lui Bob... spuse Clara Jeffrey.

— Așa am să fac, Clara... Mă gândesc și la o piatră funerară...

— O să strângem bani, Jack... Ne-om sfătui.

Cimitirul se afla pe un dâmb mărginaș cartierului. I se spunea „cimitirul săracilor”. Era împărțit în două zone: zona albă, zona neagră – despărțite printr-o mare alee de plop. Aici nu erau îngropați decât oamenii cei mai săraci ai Harlemului. Se întâmplase adeseori ca nici coșciug să n-aibă și nici pastor care să le cante cântarea de pe urmă. Care gropar se nimerea pe acolo, îi arunca direct în groapă acoperindu-i cu țărână. Nici cruci, nici alte inscripții de amintire. Cu asta se sfârșea o viață de om.

Începu slujba pentru coborârea în pământ a lui Bob. Sicriul sta descoperit deasupra mușuroiului de țărână proaspătă. Bandajul alb cu care fusese pansată fruntea băiatului îi da figurii ceva de curățenie neasemuită. Din colțul buzelor, surâsul din clipa morții nu dispăruse.

Jack Landi nu-și dezlipi nicio clipă privirile de pe fața copilului. În toate trăsăturile înfățișării lui se recunoștea pe sine, retrăindu-și în minte propria-i copilărie. Odinioară, pe vremea când robea pentru un blid de linte și când rătăcea din oraș în oraș în căutarea unei slujbe cât de mizere, nu-și închipuise Jack Landi că-i va fi dat să-și vadă băieții uciși de gloanțe. Se învățase cu suferința, dar niciodată nu-i trecuse prin minte că stăpânii lui îl vor supune la atâtea osânde. Suportase destule lovituri, dar niciuna nu-i apăruse mai năprasnică, mai îngrozitoare ca pierderea lui Bob.

Ceilalți trei copii stăteau în fața lui și Jack își împlântase mâinile în umerii lor. Se gândea că-ncurând, peste câteva ceasuri poate, va avea un nou prunc... Betty se va întoarce acasă... Vor munci din nou împreună și datoria lor va fi să-i hrănească și să-i îngrijească pe aceștia care rămâneau în viață.

Slujba se sfârși. Un murmur trecu prin toată adunarea de oameni:

— Acum vorbește Clara...

Într-adevăr, Clara Jeffrey urcă pe o movilă de pământ și îmbrățișă cu ochii chipurile albe și negre, care împânzeau ca o pădure vie cimitirul, până dincolo de aleea plopilor.

Nimeni nu se mira că o femeie albă va vorbi la înmormântarea unui copil negru. Clara Jeffrey era o femeie în toată firea, voinică și energică. O cunoșteau toți negrii, fiindcă totdeauna ea le luase apărarea, în orice fel de împrejurare și totdeauna îi ajutase. Clara Jeffrey fusese și condamnată pentru activitatea ei politică. Pe unul din cei zece copii chiar la închisoare îl născuse.

Mulțimea tăcu. Și bărbații, și femeile, și copiii amuțiseră la apariția ei.

Clara Jeffrey începu să vorbească:

— Sunt mama a zece copii... Și voi aveți copii... Din leagăn, fiecare ne-am învățat copiii să respecte legile acestei țări și să muncească. Întotdeauna am vrut să fim considerați oameni și pentru asta am slujit fără precupețire țării. Copiii noștri au luptat pe front pentru America... pentru libertatea ei, împotriva fascismului, împotriva celor care voiau să ne întoarcă din nou în beznă și sclavie... Albii și negrii laolaltă și-au vărsat sângele pentru ca să se bucure în patria lor de o viață mai bună. Nu ne-am dat înapoi de la nicio jertfă, pentru patria noastră... Dar iată că patronii ne calcă în picioare ca pe niște viermi... Preinșii noștri stăpâni cred că suntem toți sclavi și, fără niciun motiv, trag cu pistoalele în copii noștri.

Clara Jeffrey avea o voce puternică, agitată, cuvintele ei ajungând până la ultimul om din mulțime. Oamenii o sorbeau din priviri și nu se mai săturau ascultând-o. Clara Jeffrey le vorbea despre rănilor veșnic deschise, despre durerile lor zilnice. Clara Jeffrey le arăta calea de urmat pentru câștigarea victoriei definitive în această dreaptă și aprigă bătălie cu patronii albi și cu slugile lor.

Deodată Jack Landi văzu bine cum printre copaci se strecoară o ființă cunoscută. Acum nu mai putea fi nicio îndoială: se apropiase destul ca să fie recunoscut: Hart! Spionul, unealta patronului, „porcul de Hart”, trădătorul. Se rezemase de un pom și asculta, ca întotdeauna, rânjind. Fălcile lui enorme mestecau gumă. Ochii lui bulbucăți în grăsimea obrazilor sclipeau cu răutate.

Jack Landi simți că se sufocă. Pricepu imediat că nu degeaba a apărut acest nemernic în mijlocul lor. Jack își dădu seama că desigur, pune la cale o nouă mișelie. Ar fi vrut să se sfârșească mai repede cuvântarea Clarei, să-și îngroape mai repede copilul, să dea apoi piept cu el, să-l strângă de gât, să-i plătească pentru nelegiuirea lui. Ar fi vrut să-i strige Clarei: „Fii atentă! Omul poliției e prezent! Nu rosti toate adevărurile pe care noi le simțim sângerând în făpturile noastre... Fii atentă! Omul poliției pândește!”. Jack Landi ar fi vrut să alerge spre Clara Jeffrey și s-o ascundă din fața rânjitelor și primejdiei pe care o întruchipa „porcul de Hart”.

Căci, fără îndoială, Hart aducea cu el o nouă nenorocire.

Dar Clara Jeffrey vorbea acum și mai bărbătește, mai însuflețită.

Jack pricepu că nicio amenințare din lume n-ar putea-o opri. El însuși o încurajă în gând: „Spune tot, Clara... Nu te sfii!”

Clara Jeffrey sta cu o mână înălțată spre mulțimea încremenită în ascultare:

— Să nu vă fie frică de gloanțele lor... Suntem prea mulți să ne ucidă pe toți... Adevărul e acesta: stăpânii noștri își dau seama că le fuge pământul de sub picioare... Ei se află în agonie și încearcă în ultima clipă de disperare să ne lovească din ce în ce mai greu, crezând că astfel ne vor putea înfrânge, că astfel ne vor putea doborî, că se vor putea salva pe ei. Dar nouă nu ne este frică, pentru că dreptatea e de partea noastră și nu suntem singuri... Pe toată fața pământului, milioane și milioane de asupriți luptă pentru desăvârșirea acelor țeluri... Cu noi sunt minerii din Franța, muncitorii din Anglia, din Italia, de pretutindeni... Cu noi sunt glorioasele popoare sovietice, care au nimicit capitalismul în patria lor și au instaurat orânduirea nouă, orânduirea socialistă. Exemplul lor trebuie să ne însuflețească, să ne îndemne la luptă, să ne călăuzească. Suntem mulți, pe când capitaliștii sunt doar un mănunchi... Ei se sperie de furia mulțimilor... se sperie mai ales de furia comunismului... dar nu vor scăpa niciodată... Niciodată! Pieirea lor suntem chiar noi... Noi, muncitorimea albă și neagră la un loc... Noi care îngropăm astăzi băiatul unui grevist negru...

Acum nu mai păreau sute de ființe izolate, independente și îndepărtate de cauza aceste manifestări. Cuvintele Clarei Jeffrey făcuseră din ei un tot unitar. Adevărul pronunțat de bătrâna și curajoasa Clara Jeffrey le străpunse inimile. Aveau să plece de aici mai căliți, mai dârji, mai strâns legați unii de alții. Niciodată nu se simțiseră ei mai puternici și mai de neînvinși.

Când Jack Landi își întoarse privirile în partea unde-l zărise pe Hart, constată că acesta plecase.

Se pregăteau acum pentru acoperirea sicriului și coborârea în mormânt. Cineva porni să țintuiască în piroane capacul. Cei trei frați ai lui Bob începuseră să plângă cu hohote. Înțelegeau și ei că de acum au să se despartă de Bob pentru totdeauna. Copiii ceilalți începură să cânte, cu lacrimi în ochi, dar nu reușiră să îngâne decât o frântură de melodie, fiindcă toți laolaltă izbucniră în plâns. Sute de copii plângeau, în timp ce se băteau ultimele ținte pe sicriul lui Bob.

Atunci se întâmplă un lucru neașteptat. Rândurile mărginașe

fură izbite cu furie. Învălmășeala crescuse asemenea unui val. Până pe buza gropii, valul se zvârcolea, înainta și dădea înapoi. Țipete înăbușite și strigăte de tot felul răsunau pretutindeni. Cineva strigă din răspuțuri:

— Poliția... Poliția!...

Dacă ai fi privit de sus, ai fi văzut cum oamenii în uniforme și înarmați cu puști ori cu bastoane de cauciuc, loveau în neștire în rândurile muncitorilor. Erau lovite femeile, loviți bărbații și copiii, peste umeri și peste obraji... Careva murmură ca pentru sine:

— Au venit prea târziu... Pe când noi am aflat totul... Vom ști de acum înainte să ne apărăm...

Polițiștii încercau să rupă mulțimea în două pentru a ajunge acolo unde se aflau prietenii și tovarășii lui Jack. Moș Tom Power strigă peste capetele lor:

— Nu fugiți... Faceți zid până sfârșim îngropatul...

— Să nu fugă nimeni... Își strigau unii altora, de la o margine la alta.

— Țineți-le piept cu orice preț, ca să 'ngropăm băiatul...

Lupta se ducea încă departe. Până la mormânt nu ajungea decât ecoul bufniturilor și încordarea mulțimii agitate. Dar nici asta nu dură mult. Se simți prin aer un miros otrăvitor și ascuțit.

— Gaze! țipară femeile. Gaze!

Într-adevăr poliția ataca acum cu gaze lacrimogene. Văzând că nu-i chip să străbată prin strașnica îndârjire a bărbaților, polițiștii aruncară grenadele cu gaze. În felul acesta, până și cea mai dârză rezistență avea să cedeze în cele din urmă. Fură zadarnice noile încercări ale muncitorilor de a se opune pistoalelor și bastoanelor de cauciuc. Gazele îi înecau și îi orbeau. Mulțimea se desfăcu în grupuri împrăștiate. Tot cimitirul era plin de plânsete și Țipete. Tot cimitirul se împânzi cu cei care fugeau în căutarea unui refugiu sau a unei eliberări.

— Salvați copiii!... Scoateți copiii din cimitir...

— Femeile... Aveți grijă de femei, să nu fie călcate în picioare...

— Mai apărați groapa... Mai țineți-le piept, până se sfârșește înmormântarea...

Lupta continua. Cu toate eforturile poliției de a sparge zidul mai repede, ea înainta totuși încet. Se băteau om cu om, încolăciți de mânie și scrâșnind sub lovituri. În cele din urmă, sfâșiați de durerile gazelor,

cedară. Noi lovituri de bastoane sau paturi de pușcă îi prindeau din urmă și-i îngenuncheau. Lângă groapa deschisă nu mai rămăseseră decât câțiva: moș Tom, Clara, Jack... Doborâți de otrava gazelor și cu ochii înroșiți, ei se chinuiau acum din răspuțeri să coboare sicriul în groapă. Reușiră până la urmă, deși sicriul rămăsese pe fundul gropii strâmb și nefiresc. Aruncară țărână deasupra. Când fură aproape de sfârșit, se ridicară istoviți. De jur-împrejur, polițiștii. De abia mai avură timp să îngâne:

— Să-ți fie somnul lin, Bob... Adio, Bob...

Ultimii membri ai comitetului de grevă fură arestați.

VII

Celulele se află la subsol, așezate de-a lungul unui coridor înghețat. Umezeala pătrunde prin ziduri și se scurge în șiruri subțiri până jos pe podea. Astfel, cimentul e totdeauna ud. Nu-i nevoie de altă caznă, pentru ca să ieși de aici (dacă mai ieși) cu sănătatea șubrezită ori bun de dus direct la mormânt. Lumina cade pieziș printr-un geamlâc înalt și strâmt – o lumină murdară și mohorâtă, care nu-ți aduce deloc aminte de strălucirea soarelui de afară. Celulele sunt așezate de-a lungul unui coridor înghețat. Nu se aud decât bocancii gardianului și foarte adesea tusea câte unui întemnițat. Nicio vorbă omenească, niciun semn de viață vie. Coborârea aici semăna cu o lepădare pentru totdeauna a tot ce ai părăsit acasă.

Într-una din aceste celule fu azvârlit și Jack Landi. Jack Landi era prea obosit ca să mai aibă răgazul să se reculeagă și să mai judece întâmplările ultimei zile. Toate scenele la care participase i se învălmășeau în minte ca într-un vârtej amețitor. Gândul că Betty rămăsese singură, fără apărare, că Hart i-ar putea provoca vreun rău, îl înnebunea. Singura imagine luminoasă rămânea chipul lui Bob. Îl vedea neconținut în fața ochilor. Bob râdea cu râsul lui de copil nevinovat din fotografia publicată în ziarul negrilor.

Într-un colț al celei se afla un maldăr de paie. Jack Landi se așternu în culcușul acela și nu fu nevoie decât de o clipă pentru a adormi. Dar până și în somn stăruia înainte-i fața strălucitoare a băiatului. Îmbătat astfel de acest vis, Jack Landi zâmbea în somn.

Deodată, bătăi ușoare sunară în peretele din dreapta celei. Jack Landi tresări. Bătăile se repetară. Atunci Jack Landi înțelese că este chemat. Cineva de dincolo încerca să-i vorbească. Își lipi urechea de zidul umed. Răcoarea îi săgetă obraji. Cu mare greutate reuși să

deosebească vorbele care pătrundeau prin peretele gros:

— Cine ești? Răspunde-mi cine ești?

Recunoscuse vocea. Omul din carcera vecină nu putea fi decât Isaac Randolph, invalidul, cel care luase parte la războiul împotriva nemților. Își lăsase un picior în Italia, primise pentru vitejia lui două decorații, iar acum sta la închisoare. Era și asta un fel de răsplată. Randolph, ca mulți alții, luptase doar pentru victoria Americii.

Jack Landi fu cuprins pe neașteptate de o bucurie fără grai. Își regăsea în sfârșit tovarășii.

Răspunse la început tot prin câteva ciocănituri. Apoi își apropie buzele de zidul rece și rosti cu gura ascunsă în palme:

— Eu sunt, Isaac... Eu sunt... Jack... Jack Landi...

În clipa următoare, ceva se mișcă în cuprinsul peretelui. Jack își dădu seama că omul de dincolo desface o piatră din zid. Într-adevăr, se iscă o spărtură și mâna dreaptă a invalidului pătrunse dincoace. Jack îi prinse mâna și i-o strânse cu căldură.

— Noroc, Jack... se auzi apoi mai clar vocea celuiilalt.

— Noroc, Isaac...

Se aplecaseră cu gurile până la deschizătura spărturii și-și vorbeau șoptit.

— Au încetat ceilalți greva, Jack?

— Nu, Isaac... Dar de unde știai că sunt în celula aceasta?

— Te-am văzut când te-au adus...

— Ce se aude cu Walter și King?

— Sunt aici... mai sunt încă aici...

— Bănuiești cumva că-i vor duce în altă parte?

— Să-i ia dracu' de polițiști... Fii atent că te vor chema la interogatoriu...

— Nu mi-i frică, Isaac!

— Trebuie să-i înfrunți cum se cuvine, Jack... Fii dârț!

— Am să fiu, Isaac... Dar tu ce crezi: ce înseamnă toată povestea asta? Ce are să se întâmple?

— Simplu, Jack... vor să ne rupă de restul muncitorilor... Vor să ne distrugă greva.

— Asta spunea și moș Tom... Crezi că vor reuși?

— Mi-i teamă că da, Jack... Ceilalți când se vor vedea singuri, n-or să mai aibă puterea să reziste. Toate condițiunile pe care le-am pus noi patronului o să cadă baltă... Să-l ia dracu'...

Nu se vedeau. Prin ochiul spărturii se întâlneau doar glasurile lor încete.

— Știi că mi l-au împușcat pe Bob? Întrebă Jack Landi.

— Am aflat... răspunse invalidul. Îmi pare rău, Jack!

— Nu-i nimic... O să le plătesc într-o zi... Dar nu știu ce o să se mai întâmple cu Betty...

— Pe mâine dimineată s-așteaptă să nască...

— Mâine dimineată?

— Da, da...

Jack Landi își întinse gâtul spre spărtură ca s-audă mai bine.

— De unde știi? șuieră el alarmat. Cine vă informează atât de bine?

— E aici o femeie... o spălătoreasă neagră, prin care păstrăm legătura cu orașul...

— Și ea a spus?

— A fost la spital... I-a dus alimente lui Betty... Pe zori o să ai un copil, Jack...

Bocancii gardianului răsunară la capătul coridorului. Îndată puseră piatra la loc și se aruncară fiecare în culcușul său.

Jack Landi nu mai putu să doarmă. Era prea istovit. Rămăsese cu ochii deschiși, pironiți în tavan, cu gândul la soția lui. De-ar fi apărâtă măcar ea și pruncul ce avea să se nască!

Acum se mai liniștise parcă. Îi reapăru în minte visul de totdeauna: o căsuță mică și albă, înconjurată de flori. Asta dorise mereu Jack Landi încă din zilele în care lustruia pantofii domnilor albi și-n nopțile în care muncea la transportul fiarelor vechi din port: să aibă o căsuță a lui prin care să-i zburde vesel copiii, iar el, alături de Betty, să le facă frumoasă copilăria.

Pe coridorul înghețat răsunară pași străini. Jack Landi nu vrei să bage de seamă. Poate aduc pe cineva nou, ori poate cheamă pe cineva la anchetă. Dar pașii aceia se apropiau și deodată cineva se opri chiar în fața celulei sale. Chei de fier zornăiră în ușă. Un găjâit șuieră înăuntru:

— Haide!

Jack Landi simți un tremur în toată făptura. Mai trecuse prin închisori, mai apăruse în fața judecătorilor... Dar pe vremea aceea nu era decât un vagabond, un coate goale. Nimeni nu-i dădea prea mare importanță și nici el pe vremea aceea nu se sinchisea de viața lui. Îi era

indiferent de ce va avea să se petreacă cu el, la ce chinuri l-ar fi supus. Pe vremea aceea nici nume n-avusese măcar. Pentru toți fusese o „piele neagră”, un lucru de nimic.

Dar acum devenise altceva pentru ei. Era un reprezentant al muncitorimii, un adversar direct, o primejdie.

În fața lor, mai presus de orice, avea să fie un om politic.

Un fior puternic îi străbătu întreaga-i făptură. Va urca spre judecători, demn și cu fruntea senină, curajos și cu conștiința curată.

— Hei, n-auzi? haide odată! murmură gardianul cu ură.

Jack nici nu-l privi. Se înalță din culcuș anevoie. Îi trebuia timp de limpezire. Cu gesturi măsurate și încete își scutură hainele, își aranjă părul. Polițistul se-nfurie văzându-l atât de liniștit și greoi. Scrâșni:

— Nu te mai face frumos, că n-o să stai prea mult așa de gătit.

Jack Landi nu-l băgă în seamă: i-ar fi putut răspunde, însă avea oroare de polițiști. În desfășurarea tuturor dramelor sale, după atâtea chinuri și confruntări, Jack Landi căpătase un fel de dezgust nemăsurat față de ei. Nu și-l manifesta. Însă îi licărea în ochi și îi fierbea în carne. Ca și în ceasul acela.

— Haide, piele neagră, marș!...

Jack Landi ieși din celulă. Respiră adânc aerul înghețat al coridorului. O veselie nebănuită îl năpădise. I-o descopereai în strălucirea feței și în pasul hotărât cu care călca. În spatele fiecărei uși, Jack Landi își închipuia ochii tovarășilor săi cum îl urmăresc și cugetele lor cum îl îndemnă să nu-și piardă cumpătul. Desigur, prin ciocănituri scurte sau lungi, vestea o transmisese Isaac din perete în perete. Jack Landi îi simțea pe toți lipiți de uși, muți și împietriți, îmbărbătându-l. Din fundul coridorului ajunse până la el cuvinte de îndemn:

— Ține-te bine, Jack!... Să nu ne faci de rușine!

Era glasul lui Walter – secretarul regionalei de Partid din Harlem. Dintr-odată, Jack Landi deveni tare, de neînvins. Tovarășul său Walter, tovarășul său „Partidul” erau cu el. Ar fi vrut să le strige tuturor că nu se înfricoșează, că e destul de călit pentru a primi lupta drept în față, că nu se va da înapoi chiar de l-or supune la cele mai grele torturi. Un singur cuvânt, de salut măcar, ar fi vrut să le trimită – însă gardienii îl împinseră cu brutalitate pe scări.

Jack Landi urcă treptele. Un polițist înainte, altul înapoia lui. Lumina coridoarelor era mohorâtă. Nu se deosebea nimic din umbra

cenușie a zidurilor. Auzea pașii întemnițaților cum bocăneau de colo până colo, prin strâmtul celulelor, patru pași înainte – patru pași înapoi, de zece ori, de o sută de ori, de o mie de ori – până aveau să cadă istoviți pe culcușurile lor de paie ori pe scândura goală a patului. Apoi un cântec străbătu pereții. Lui Jack Landi îi plăcu melodia, o murmură el însuși, trecând prin întunecimea deasă a coridoarelor întortocheate. Niciodată nu fusese Jack Landi mai mândru de sine ca în noaptea aceea.

Când fu introdus în sala de anchetă, îl izbi în față lumina puternică a unui proiector. Aproape orbit, nu mai văzu nimic în preajma lui. Nici mobilă, nici oameni. Țâșnită dintr-un colț al sălii, lumina năvălea peste el tulburându-l, arzându-i pielea obrazului, sfâșiindu-i învelișul ochilor. Își înțepeni capul, forțându-se să reziste, să se obișnuiască, să suporte teribila ardere.

— „Vor să mă zăpăcească” ... își spuse Jack Landi. „Asta e prima tortură” ...

De acolo din fundul camerei, ascuns în umbră, cineva îi puse prima întrebare:

— Cine i-a îndemnat pe muncitorii de la fabrica de cherestea să declare grevă?

Jack încercă să-și acopere ochii, dar un gardian îi prinse mâinile la spate și i le legă într-o curea. Șuvoiul de lumină îi înțepa ochii cu dureri de cuțit. Zadarnic încercă să-i închidă. Arsura pătrundea prin pleoape. Auzise întrebarea. Ar fi vrut să-i țipe anchetatorului că la orice cazne l-ar supune, tot n-o să-i poată smulge niciun cuvânt de pe buze. Dar tăcu. Își încheștă buzele cu încăpățânare și tăcu.

Din nou, aspru, glasul aceuia reveni:

— Răspunde, Landi... Cine a organizat greva?

Dorea atât de mult Jack Landi să-i vadă chipul, doar o clipă să i-l vadă.

— Toți! răspunse el încheștat și cu ură.

— Toți, da? îl zeflemisi omul nevăzut.

— Grevă a izbucnit dintr-odată...

— Așa? se miră cu ipocrizie celălalt. Dintr-odată?

— De la primul la ultimul om... continuă Jack Landi.

— Dar ce rol aveți voi care făceați parte din comitet?

— Până la grevă n-a existat niciun comitet...

— Ce treabă făceau Walter și King și Clara și ceilalți?

— Ce treabă pot face muncitorii într-o fabrică?!...

— Așa?! Dar tu, Jack Landi spune-mi te rog, cum îți desfășurai activitatea comunistă în fabrică?...

De abia atunci, Jack își aduse aminte că încă mai avea ascuns sub pieptar „Manifestul Partidului Comunist” – broșura cu coperte roșii, pe care i-o împrumutase Walter. Nu se temea de faptul că anchetatorii vor găsi cartea asupra lui. Se temea doar că ei vor distruge fără îndoială o carte de preț pe care n-ar mai fi putut-o găsi așa de ușor.

— Răspunde!... tună glasul din umbră.

Jack Landi nu răspunse.

— Bine!... nu vrei? spuse omul ascuns dincolo de lumina proiectorului. Bine!...

Urmă o clipă de tăcere, de chinuită așteptare.

— Dezbrăcați-l!...

I se dezlegară mâinile. Gardianul i le eliberă ca să-i poată scoate hainele. Atunci, Jack Landi se trase într-o parte și încercă să se apere. Își da seama de deșertăciunea acestei străduințe, dar nu voia cu niciun preț să se găsească asupra lui cartea, să i-o smulgă. Se va apăra cu unghiile și cu dinții pentru ca lucrul cel mai de preț pentru el să nu ajungă în mâinile lor murdare. Nu, nu le va permite asta niciodată.

Știa bine că de acum nu mai este cu puțință nicio minune, nicio salvare din ghearele lor. Știa că i se vor smulge veșmintele și că sigur – acum e sigur – îl vor bate cu vergile. Zece vergi, douăzeci de vergi, cincizeci de vergi la tălpile picioarelor sau pe pieptul gol. Când vor apare primele picături de sânge, îl vor înfășa în prosoape ude, vânătăile vor dispărea și din nou vor porni să-l biciuiască. Asta va dura o jumătate de ceas, un ceas, două ceasuri – până ce, într-un târziu, nu va mai simți nimic. Leșinat, îl vor trage de picioare și-l vor rostogoli pe trepte, târându-l în celulă și aruncându-l ca pe o vită pe culcușul de paie.

Dar nu de asta se mai înspăimânta Jack Landi. Ar rezista la bătaie oricât. Îl durea, însă, faptul că vor descoperi „Manifestul”. I se părea un păcat de neiertat că nu se gândise până atunci la securitatea cărții. S-o fi ascuns undeva sau să i-o fi strecurat lui Isaac. De ce să cadă în mâinile lor și ei s-o sfărtece – când cartea asta însemna pentru Jack Landi însuși rostul vieții lui pe pământ?

De aceea Jack Landi se apăra. Alte brațe străine, însă, îl înhățară. Îi rupseră veșmintele. El se zbătea strașnic, apărându-și îndeosebi

pieptul. Îi scoaseră cămașa – și, deodată, cartea cu coperte roșii căzu la picioare cu un sunet sec. Înlănțuit, Jack Landi o privea înspăimântat, zbatându-se să se elibereze din nou, să fugă cu ea, s-o ascundă...

Anchetatorul recunoscuse cartea.

— Hei, Jack Landi! spumegă el bucuros de prada descoperită. Citești și tu „Manifestul Comunist”, da? Frumoasă carte, ce zici?

Negru nu răspunse. Privea cu durere cartea care zăcea pe podea. Încercă să se aplece pentru a o ridica de jos. Gardienii îl încheștară din nou, dar auzi glasul anchetatorului:

— Îți dau voie s-o iei, Jack!

Omul își ridică surprins fruntea spre nevăzutul de dincolo de lumină.

— Da, da... continuă celălalt. Ce te miri? Ia-o...

Jack o prinse lacom în mâini. O privea înmărmurit, ca pe lucrul cel mai sfânt de pe lume, regăsit în sfârșit.

Deodată, însă, vocea anchetatorului urlă:

— Rupe-o!

Jack Landi își înălță capul cutezător.

— Îți ordon s-o rupi... țipă din nou, isteric, anchetatorul. Auzi, „piele neagră”, rupe cartea!

— N-o rup!... gâfâi Jack Landi

— De asta depinde libertatea ta...

— Nu!

— Rupe-o în două și cale-o în picioare... auzi?

— Nu voi face asta niciodată... răspunse Jack Landi fără să șovăie.

— Îți dau răgaz zece secunde, Landi...

— Poți s-aștepți cât vrei...

— Vei fi liber după aceea...

— Mă poți duce și la spânzurătoare.

— N-o rupi?

— Nu.

În clipa următoare, primele vergi cădeau pe trupul gol al muncitorului negru.

Când lumina sălii de tortură deveni normală, oricât de obosiți și arși îi erau ochii, Jack zări pe peretele din față portretul președintelui Americii. Iar deasupra lui câteva cuvinte:

„TOȚI CETĂȚENII AMERICII SE BUCURĂ ÎN PATRIA LOR DE

LIBERTATE ȘI JUSTIȚIE”.

Jack Landi citi în neștire cuvintele acelea, odată, încă odată și încă odată, până leșină.

VIII

Tot cam pe la ceasul acela, Betty simți primele dureri ale facerii.

În patul ei mai dormea o femeie bolnavă de plămâni. Scuipe sânge și tușea atât de dureros, că tot pieptul ei părea că se sfâșie. După minute întregi de tuse, se îneca și rămânea încremenită cu fața-n sus și cu ochii holbați în tavan. De două săptămâni n-o vizitase niciun doctor și nimeni nu-i dăduse măcar vreo doctorie. Acum reușise să ațipească, dar gemetele lui Betty o treziră.

— Ce ai, Betty? o întreabă ea într-un murmur sleit.

— Mi se pare c-o să nasc... răspunse soția lui Jack Landi, cu greutate.

— Ce o să facem?

— Te rog cheamă pe cineva...

Femeia coborî anevoie din pat și porni spre camera infirmierelor.

Betty nu mai putea suporta suferința. Chinuri puternice îi săgetau corpul. Ca să nu țipe, își încheștă dinții în pătură, iar mâinile și le înfipse în marginile de fier ale patului. Aștepta. Se ruga. Se străduia să-și amortească singură durerile, gândindu-se acasă. Gândindu-se la copii. La Bob ce mare și la ceilalți. Spera că vor lua-o de aici și o vor duce în sala de operație, îi vor face o injecție ca să se liniștească. După ce va naște – va fi bine.

Iată, însă, că femeia se întoarce bodogănind:

— Să le ia naiba de infirmiere...

— Nu vrea să vie niciuna?

— Cică tocmai când li-e somnul mai dulce, ți-a venit să naști...

— Și ce-am să fac atunci?

— Nu știu... mormăi bolnava, cuprinsă iar de un acces de tuse.

— Tu n-ai putea?

— Dacă-ar fi după mine, ți-aș ajuta... dar de abia mai mă țin picioarele...

— Poate că...

— Și-apoi n-am ce-mi trebuie...

— Încercă totuși să scoli pe cineva.

— Pe cine să mai scol?

— E o soră neagră în pavilionul celălalt.

Femeia pleacă din nou încovoiată de propria ei suferință.

De alături se auziră bătăile ceasului. Ora 3 dimineața. Și până când vor veni doctorii, poți muri de o sută de ori... gândi Betty.

Își aduse din nou aminte de casă, de bărbat, de copii... De-ar fi reușit măcar să-l înștiințeze pe Jack. Fără îndoială că Jack ar fi sosit într-un suflet, ar fi stat neconținut în preajma ei și ar fi ajutat-o, ar fi încurajat-o mai ales – așa cum făcuse la nașterea celorlalți patru băieți.

Nu trecu mult timp și intră în salon sora cea neagră. Privi fața vânătă a femeii, îi numără bătăile sângelui la încheietura mâinii, apoi ascultă inima, îi pipăi pântecul.

— Prea mult n-am să-ți pot face... spuse ea în cele din urmă.

— De ce, soră?

— Sala de operație este închisă...

— Scoate-mă măcar de aici... se rugă Betty.

— Am să-ncerc.

— Mă sufoc în patul ăsta, soră. Nu mai pot îndura...

— Am să te așez pe cărucior și am să te las pe coridor...

— Singură? gemu înfricoșată Betty.

— Altfel nu pot... înțelege că nu pot.

— Ai să mă lași singură?

— Am dincolo bolnavi operați... au nevoie de mine acolo...

— Dar e cu neputință...

— Altceva n-am ce-ți face... trebuie să aștepti doctorul...

Betty nu se mai împotrivi. Înțelese că rugămințile ei erau zadarnice. Dacă ar fi fost o femeie albă sau dacă ar fi avut măcar bani, atunci multe din întâmplările acestei nopți s-ar fi desfășurat altfel. Dar așa – era o „piele neagră”, o biată femeie neagră, soție de muncitor grevist, blestemată să îndure toate durerile vieții. În asemenea măsură de săracă și pribegită că niciun cent n-avea la ea. Iar cealaltă, sora, era și ea o biată „piele neagră” tot atât de lipsită de puteri ca și ea.

O duseră pe coridor.

Fața lui Betty se umflase. În cuprinsul pântecului, durerile mușcau și săgetau ca niște sulici veninoase. Coridorul era înghețat. Nu venea nimeni s-o aline sau s-o vegheze. Clipele treceau îngrozitor de greu.

Târziu după ce se luminează bine, trecu pe acolo un doctor. Aproape gătită, Betty îl strigă. Îi cerși milă și îndurare. Doctorul o

privi, însă, cu dezgust și dădu din umeri nepăsător:

— Nu sunt eu cu nașterile... mai așteaptă...

Betty își evoca anii copilăriei. Ar fi vrut să doarmă și să viseze încă odată despre căsuța mică și albă, înconjurată de flori – despre care făcuse atâtea planuri cu Jack.

În cele din urmă o duseră în sala de operație. Cineva o examină. Betty sta întinsă pe masa de operații, numai sudoare și chin. Plângea, gema, se zvârcolea.

— Dați-mi ceva să-mi amorțească durerile... adormiți-mă...

Doctorul o acoperi cu o pătură, nu luă în seamă lacrimile ei și răspunse cu brutalitate:

— Ai să naști și așa... peste un ceas...

Și doctorul plecă. Era un băiat tânăr. Avea fața albă. Albă ca spuma laptelui.

Betty își roti ochii jur-împrejur: sala era goală. De nepriceput pentru ea cum acești doctori, care învățaseră în școli cum să salveze viețile oamenilor, se purtau în felul acesta – batjocoritor și neomenos. Ar fi fost în stare să coboare de pe masă și să-i întâmpine cu trufie, să le ție în față crima, toată nelegiuirea să le-o demaște. Dar puterile îi erau vlăguite.

Trecu încă un ceas și Betty tot nu născu. Făptura ei mărunță și slabă începu să urle sfâșietor. Cineva deschise ușa, o văzu cum se zvârcolește, dar o închise repede cu zgomot. Se părea că nici doctorii nici infirmierele nu mai aveau inimă. I se păru lui Betty că toți oamenii aceștia îmbrăcați în halate albe sunt de fapt niște vedenii de piatră, niște brute vrăjmașe dintr-un coșmar.

Își aminti că băiatul ei cel mai mare îi spusese într-o zi: „Dacă n-ar fi oamenii bogați, care să trăiască pe seama muncii noastre și care să ne urască atât de furios, noi am fi fericiți”.

Își mai aduse de asemenea aminte că tare mult dorea Bob să aibă o soră. Și ea ar fi tare bucuroasă, dacă-l va anunța peste câteva ceasuri: „Uite, Bob... de-acum înainte vei avea o surioară”.

Ușile sălii de operație se deschiseră larg. Însuși doctorul șef al spitalului pătrunse înăuntru, urmat de o sumă de asistenți și infirmiere. Se opri cam prin mijlocul odăii, de parcă Betty ar fi fost molipsitoare. Purta ochelari și fața căpăta un aer de savant. Își ținea mâinile ascunse în buzunarele halatului. Întreabă pe cineva din suită:

— Cine este?

— Soția lui Jack Landi... i se răspunse.

— Ah! exclamă doctorul șef. Soția lui Jack Landi e comunistă... să nască singură...

Atunci Betty pricepu tot substratul chinurilor sale. În America a fi soția unui muncitor negru acuzat de comunism înseamnă a nu face parte din categoria oamenilor, înseamnă a fi sortit pieirii.

Atunci, în făptura lui Betty se produse o răsucire violentă. Se hotărî: nu va mai arăta cât suferă. Nu va mai lăsa nicio durere s-o zdruncine, nu va mai geme, nu va mai țipa, nu se va mai zvârcoli – pentru ca niciunul din călăii ei să nu se mai bucure, pentru ca să nu le mai facă pe plac acestor doctori albi. Va suporta totul în tăcere, chiar dacă ar costa-o viața...

Și iată, deodată, se petrecu ceva la care Betty nu se așteptase. Intră în sală Hart... „porcul de Hart” – trădătorul, dușmanul greviștilor, unealta patronului de la fabrica de cherestea.

Betty îl scrută cu privirea înghețată.

— Ce mai vrei, Hart?

— Bună dimineața, Betty!

— Ce altă mârșăvie ai mai făcut?

— Nu e-n obiceiul meu... zise el cu nepăsare și rânji.

— Spune, Hart!

— Ți-am adus copiii...

Într-adevăr, în urma lui apărură cei trei băieți. Slabi, flămânzi, zdrențuroși.

Nu-și putea reveni Betty din uluire. Nu înțelegea rostul lor în sala de operație. Pentru ce-i adusesese Hart?

Copiii rămăseseră înmărmuriți lângă ușă, privind stingheri spre masa de operație. Corpul acela umflat nu putea să fie al mamei lor. Dar îi recunoscuseră cu încetul fața, ochii și zâmbetul.

— Mamă! șopti cel mare, înecându-se în lacrimi.

Betty ar fi vrut ca ei să se apropie, să le dezmiere obrazii.

— Pe Bob l-au împușcat polițiștii, mamă...

Betty simți în tot trupul o sfâșiere mai dureroasă decât toate cele de până atunci.

— Tata e la-nchisoare, mamă...

Betty se încruntă. Una după alta veștile o buimăcira.

— Când vii acasă, mamă?

Betty își jurase doar cu o clipă înainte că va înfrunta cu tărie

toate nenorocirile. Sta mută și-și privea copiii. Îi vedea ca printr-o ceață. I se părea că o mare prăpastie o desparte de băieți. Ar fi vrut să întindă brațele după ei, dar brațele rămaseră încremenite de-a lungul trupului.

Deci pentru asta-i adusese Hart? Pentru ca toate aceste știri să-i nimicească și ultima rezistență?

Hart împinse copiii afară pe coridor. Betty ar fi vrut să-i strige, să-i mai vadă odată. Dar buzele îi stăteau încheștate, neputincioase. Hart închise ușa și se apropie de masa de operație. Îi întinse o foaie albă și un creion.

— Scrie-i lui Jack să-l acuze pe Walter că a răzvrătit muncitorii...

Betty nu-l vedea. Privea pe deasupra lui și-l auzea ca dintr-un fund de grotă.

— Scrie-i să declare că renunță la grevă...

Betty nu ezită nicio clipă. Prinse creionul între degete și scrise clar:

„Dragă Jack... am aflat totul... am aflat și de moartea lui Bob și de arestarea ta... Eu rămân neclintită în credința mea... și îți cer să nu-ți trădezi credința” – Betty.

Betty zâmbea. Îi întinse celuilalt hârtia.

Hart o citi lacom, odată de două ori. Nu-i venea să creadă... Nădăjduse că va căpăta ce dorea. Acum, însă, iată cele câteva cuvinte îi jucau înainte ca niște flăcări. Sfâșie hârtia în bucățele și nu se sfii s-o izbească pe Betty cu pumnul în obraz.

Betty rămăsese din nou singură să nască. Dar când, peste aproape un ceas veni o infirmieră să facă curățenie – nici Betty și nici noul său prunc nu mai aveau inimi de bătut pentru bătălia cu stăpânii albi.

IX

Peste o săptămână începu să ningă. Pentru cei săraci nu însemna niciun fel de bucurie această dintâi ninsoare.

În această dimineață de iarnă, toți membrii comitetului de grevă afară de Jack Landi, fură eliberați din închisoare, deoarece nu se găsise nicio dovadă că ei ar fi îndemnat pe muncitori la grevă. Fură eliberați cu o singură condiție însă: n-aveau ce mai căuta în fabrică. Oriunde se vor putea duce, dar în fabrică nu vor avea voie să intre niciodată.

Cât despre grevă – aceasta fusese înăbușită după vechiul sistem al patronilor, al tuturor patronilor americani. Într-o dimineață când

oamenii se strângeau din nou la porțile fabricii pentru a se sfătui, un grup de polițiști înarmați cu bastoane de cauciuc îi sili să intre în fabrică să se apuce de lucru. Chinuiți, flămânzi și înghețați de frig, muncitorii fură nevoiți să cedeze fără ca vreunul din drepturile lor să li se fi luat în seamă. Nici salariile mărite, nici concediații reprimiți la lucru. Fiecare știa că robia avea să fie reluată de la capăt, poate chiar mai istovitoare decât fusese odinioară. Pătrunseseră totuși pe porțile fabricii.

Începuse așadar să ningă.

Adevărat – crengile copacilor păreau dantelate, iar zăpada așternută bogat pe acoperișurile caselor, da orașului o înfățișare de prosperitate și curățenie. Cum ningeau cu fulgi mari și deși, ar fi trebuit ca surâsurile, chipurile oamenilor să fie mai strălucitoare. Însă prin cartierul Harlemului erau foarte mulți negri în picioarele goale și doar în bluze subțiri, sărăcuțe. În atât de multe nu ardea focul, iar de-ar fi vrut cineva să împodobească pomul de crăciun – nici măcar cu zorzoanele amintirilor n-ar fi reușit.

Ningeau frumos într-adevăr. Însă frumusețea ninsorii nu se iscase pentru cei ce n-aveau cu ce să-și astâmpere foamea.

În această dimineață de iarnă, toți membrii comitetului de grevă, afară de Jack Landi, fură eliberați din închisoare.

Cât despre Jack Landi, acesta urma să fie dat în judecată pentru vina de a se fi găsit asupra sa „Manifestul Partidului Comunist”.

Jack Landi aflase de la spălătoreasa închisorii că Betty murise. Jack Landi slăbise mult. Fața-i căpătase o încruntare aspră. Ochii lui cuprindeau o tristețe sfâșietoare. Părea că poartă pe umeri mai mult de un veac de necazuri și blesteme. Închisoarea, tortura la care fusese supus și moartea celor dragi ai săi îl îmbătrâniseră. Gândul la ceea ce vor face cei trei copii rămași singuri pe lume, fără nicio ocrotire, îl chinuia zi și noapte.

Afară ningeau. Jack Landi privea prin fereastra îngustă jocul fulgilor de zăpadă. Toată viața i se desfășura lui Jack Landi înaintea ochilor ca într-un film. O iubise pe Betty... îl iubise pe Bob... Visul căsuței albe, înconjurată de flori, îi apărură îndoliat. Avusese și el totuși o parte de fericire, dar patronul cu uneltele sale i-o nimicisera.

În aceeași clipă, din celula vecină se auziră bătăi dese în zid. Jack Landi tresări. Bătăile se repetară, Jack Landi ascultă cu atenție, scrutând scobitura peretelui. Într-adevăr, o piatră se mișcă.

Nerăbdător, el însuși se aplecă și ajută ca piatra să fie dată la o parte. O mână străină pătrunse prin spărtură și-i întinse un bilet, apoi repede se retrase și piatra fu așezată la loc.

Erau vești de la Walter, scrise mărunț pe o foiță subțire.

„Dragă Jack! Să n-ai nicio grijă. Noi vom lupta mai departe. Multe zile nu vei mai rămâne aici. Trebuie să reușim. De copii tăi ne vom îngriji noi. Fii tare, [Jack!] Tovarășii tăi...”

Jack Landi sta drept, nemișcat, în [mijlocul] celulei. Pe fața lui stăruia un surâs de [încredere] pentru biruințele viitorului.

Sfârșit